

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

เกษม บุญศรี. พุทธมงคล เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.

เกษม สิริสัมพันธ์ และ นีออน สนิทวงศ์. "แนวพระราชดำริทางการเมืองในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน เอกสารเรื่องจักรการศึกษา
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร:
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองราชสมบัติครบรอบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เอกสารเรื่องจักรการศึกษาในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา,
2511.

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา. การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "ความคิดเห็นเกี่ยวกับครู," ข้อคิดฝึกหัดครูจาก
การสัมมนา สอ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

คุรุสภา. ประวัติครู 2500. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2500.

____. ประวัติครู 2501. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2501.

____. ประวัติครู 2502. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2502.

____. ประวัติครู 2503. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

____. ประวัติครู 2504. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

จดหมายเหตุเสด็จประพาสในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบคาเวียน
ครั้งแรก และ เสด็จประพาสอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2509.

เจริญ มิลินทร. "ความเป็นมาของการประกอบอาชีพครู," ใน ครูไทย 200 ปี
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2525.

จารุวรรณ ไวยเจตน์. การศึกษาภาคบังคับของไทย พ.ศ.2464 - 2474.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

จินตนา ยศสุนทร. "ครูกับความรับผิดชอบต่อประเทศ," ประมวลบทความเกี่ยวกับ
การมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459 - 2509 พิมพ์เป็น
ที่ระลึกในวันครบรอบห้าสิบปีสถาปนา วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2510.
พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.

ชัย เรื่องศาลบุตร. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย 2352 - 2453 ตอนที่ 1 ก้านสังคม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บ้านเรื่องศิลป์, 2517.

ทองเทียน ทิศาบุตร. ประวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา
สารคดีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ. "โรงเรียนมหาดเล็กหลวง," นิทานโบราณคดี.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2503.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ และ กัมมัญญ์ ยี่. ยอนสัน. ประวัติสังเขปแห่ง
การศึกษาประเทศสยาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงหล้า, 2468.

ชนิด อยู่โพธิ์. บันทึกเรื่องหนังสือจินตคามณี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ศิลปาบรรรณาการพิมพ์, 2504.

ธรรมการ, กระหวาง. หลักสูตรประโยคครูประถมและการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ.
2471. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2472.

- ____. หลักสูตรประโยคครูประถมและการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ.2477.
พระนคร: โรงพิมพ์อักษรศรีสมใจ, 2477.
- ____. หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ.2468. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2469.
- บุญเจือ องค์ประกิจษ์. ประวัติโรงเรียนฝึกหัดครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2505.
- ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ 1 จารึกสุโขทัย. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ
ธนาการ, 2467.
- ประวัติมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานฉลองครบ 84 ปี ตุลาคม
2521. พระนคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521.
- ประยูทธ ปยุตโต, พระมหา. "บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในอดีต, ปัจจุบัน,"
บันทึกการสัมมนาเรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน. พระนคร:
โรงพิมพ์สีวาพร, 2513.
- ปรียดิษฐ์ธรรมชากา, พระยา. โบราณศึกษา. พระนคร: สำนักพิมพ์โรงเรียนการช่าง
วุฒศึกษา, 2502.
- पालเลกวัช, สังฆราช. เล่าเรื่องกรุงสยาม. สันต์ ท. โกมลบุตร แปล.
พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- ปิ่น มาลากุล, ม.ล. "พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลาภพฤตนิยากร," ประวัติครู
2519. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519.
- เปลื้อง ฅ นคร. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2515.
- พนัส หันนาคินทร์. การศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช,
2521.
- พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, อ่างโศก พระศรีวิสุทธิโมลี,
"พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต," ประชุมทางวิชาการ เรื่อง

พุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา,
2513.

พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี
เล่ม 2. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

พระสุตตันตปิฎกมงคลสูตร. พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่ม 25. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2515.

พุทธศาสนิกชน. การศึกษาเพื่อสันติสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบุชา,
2518.

ไพศาลศิลปศาสตร์, หลวง. เลิกเซอร์ว่าค่ายวิหีสอนของโรงเรียนอาจารย์.
พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ.131.

ภารที มหาจันทร์. รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ(พ.ศ.2394 - 2475).
ชลบุรี: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน,
2524.

มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมไทย โทม-ตันสมัย พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพ
มหานคร: สำนักพิมพ์นิยมวิทยา, 2524.

แย้ม ประพันธ์ทอง, นาวาอากาศเอก(พิเศษ). วิชาครูในพระพุทธศาสนา.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรไทย, 2514.

ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา
2485. พระนคร: สำนักพิมพ์วิหิตการพิมพ์ไทย จำกัด, 2485.

ราชบัณฑิต, กรม. หลักสูตรวิสามัญศึกษา 2454. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
อักษรนิติ, ร.ศ.130.

ลาดูแบร์. จกหมาย เหตุลาดูแบร์ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1 สันต์ ท. โกมลบุตร แปล.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กวางหนา, 2510.

เลขาธิการคุรุสภา, สำนักงาน, กองวิจัยและพัฒนาวิชาชีพครู. รายงานการสำรวจสภาพในการประกอบวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, 2525.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา. ประมวลพระนิพนธ์การศึกษา. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2514.

วรมณี, พระราช. ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็คไทย, 2519.

วุฒิชัย มูลศิลป์. "การปฏิรูปการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง พ.ศ.2475," 200 ปีการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2526.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

สีปนนท์ เกตุทัต. การปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2524.

สุลักษณ์ สิวรักษ์. "ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทย ระหว่างระหว่าง พ.ศ.2367 - 2459," ใน ชุมนุมทางวิชาการ: บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2513.

_____ . "เป้าหมายของการศึกษา," ใน วรรณไวทยาภรณ์: การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

หอสมุดแห่งชาติ. พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2507.

อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. พระนคร: สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตสถาน, 2510.

อมร รัชศาสตร์. "การพัฒนาสถาบันทางสังคม," ที่ระลึกวชิรวิวัฒน์ครบ 60 ปี
ศาสตราจารย์มัลย์ หวานันท์ และ ศาสตราจารย์คุณหญิงอุบล หวานันท์.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์, 2514.

บทความ

เกทหลง พานิช. "ครูเป็นผู้มีเกียรติ," จันทร์เกษม 86 (มกราคม - กุมภาพันธ์
2512): 53.

"ครูขึ้นราคาตัวเองได้อย่างไร," วิทยากร 25, 19 (พ.ศ.2468) 1425 -
1433.

จักลิน พิเศษสาทร. "ครูทุกวันนี้เป็นปูชนียบุคคลอยู่หรือ," วิทยาสาร 2 (15
มกราคม 2519): 11.

เจริญผล สุวรรณโชติ. "การฝึกหัดครูกับความปลอดภัยของประเทศ," วิทยาสาร
33 (พฤศจิกายน 2517): 20.

"แจ้งความเรื่องจะตั้งสามัคยาจารย์สมาคม," วิทยากร 4, 2 (4 สิงหาคม ร.ศ.
121): 116 - 117.

จิ้น (นักเรียนอาจารย์), นาย. "บุรพกิจของนักเรียนควรประพฤติเมื่อกำลัง
เล่าเรียน," วิทยากร 6, 1 (พ.ศ.2444): 206.

ธรรมการ, กระทรวง. "การแก้หลักสูตรประโยคครูมัธยม," รายงานกระทรวง
ธรรมการ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2455): 26.

____. "ครูฝึกหัด ณ ต่างประเทศ," วิทยากร 18, 19 (พ.ศ.2461): 1233.

____. "คำสั่งเรื่องระเบียบการสอบไล่วิชาต่าง ๆ," วิทยากร 31, 9
(พ.ศ.2474): 774 - 775.

____. "คำสั่งเรื่องระเบียบการใช้คำว่า อาจารย์ และ ครู," วิทยากร 14, 7
(พ.ศ.2456 - 2457): 323.

- ____. "แจ้งความเรื่องแก้ไขกำหนดวิชาเลือกในการเลื่อนวิทยฐานะครู,"
วิทยจารย์ 30, 18 (พ.ศ.2473): 1443 - 1444.
- ____. "ประกาศเรื่องเพิ่มเติมหลักสูตรประโยคครูประถมและครูมัธยม," รายงาน
กระทรวงธรรมการ 1, 7 (ร.ศ.127): 27.
- ____. "ประกาศเรื่องลดเงินค่าธรรมเนียมการสอบไล่และเทียบความรู้,"
วิทยจารย์ 33, 3 (พ.ศ.2475): 334 - 335.
- ____. "หลักสูตรโรงเรียนอาจารย์ชั้นประถมศึกษา," วิทยจารย์ 2, 4 (สิงหาคม
2445): 115 - 116.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. "การศึกษา," วิทยจารย์ 26, 22 (มกราคม
2468 - ธันวาคม 2469): 424.
- ____. "การลึกลับเสครกัม," ใน บทประพันธ์บางเรื่องของครูเทพ ทิมพ์โน
งานพระราชทานเพลิงศพพระท่าน ส. ธรรมศักดิ์มนตรี เทพหัสดิน นะ อุตฺตยา,
2468.
- บุญชู โรจนเสถียร. "กลสิกรรมเป็นฐานเศรษฐกิจ," ไทยรัฐ (18 กันยายน 2523)
3.
- เปลื้อง ณ นคร. "ประวัติการศึกษาประเทศไทย," จันทร์เกษม 105 (มีนาคม -
เมษายน 2515): 31.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. "บุษนิยบุคคลภาพหลอนของความเลือน," วิทยาสาร 42 (15
มกราคม 2516): 9.
- ไพฑูริย์ อินทรวินชา. "ครู แม่พิมพ์เรือจ้าง หรือกัลยาณมิตร," วารสารสภาการศึกษา
แห่งชาติ 1 (สิงหาคม 2515): 23.
- ไทรน่าน อรุณรังษี. "ครูในปรัชญาตะวันออก," ศูนยศึกษา 3 (มกราคม - มีนาคม
2516): 25.

- วรวุฒิชัย, พระ. "สามัคยาจารย์สมาคม," จันทร์เกษม 18 (กันยายน - ตุลาคม 2500): 5.
- วัยอาจ, เควิก เค. "การศึกษาด้วยสังคมไทย," จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ 3 (เมษายน 2518): 109.
- วิทยา วิฑูร (นามแฝง). "อาชีพครู," วิทยาสาร 3 (15 มกราคม 2512): 7.
- วิสุทธิสุวิยศักดิ์, พระยา. "คำกล่าวในการเปิดการประชุมสามัคยาจารย์สมาคม ครั้งแรก," วิทยาจารย์ 1, 2 (ร.ศ.121): 212 - 213.
- วชิชัย มูลศิลป์. "แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของไทย จากสมัยสุโขทัยจนถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับวิชาการ 1 (มกราคม - มีนาคม 2519): 200 - 203.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. "การศึกษาต่อภายในประเทศ," รายงานการศึกษา (ปีการศึกษา 2500): 81 - 83.
- ____. "คำสั่ง เรื่อง ระเบียบการสอบไล่วิชาชุดक्रमมัธยมและวิชาชุดครูประถม," วิทยาจารย์ 23, 17 (พ.ศ.2466): 1121 - 1122.
- ____. "ประกาศกรมศึกษาธิการ," วิทยาจารย์ 10, 6 (มีนาคม 2453): 234.
- ____. "ประกาศเรื่อง เพิ่มเติมวิชาชุดสำหรับครูประถมและมัธยม," วิทยาจารย์ 24, 19 (พ.ศ.2467): 1191 - 1192.
- ____. "แผนงานส่งเสริมวิทยฐานะครู," รายงานการศึกษา (ปีการศึกษา 2504): 201 - 207.
- ____. "ระเบียบการสอบไล่วิชาชุดक्रमมัธยมและวิชาชุดครูประถม พ.ศ.2465," วิทยาจารย์ 22, 14 (พ.ศ.2465): 1049 - 1051.
- ศึกษาธิการ, กรม. "ระเบียบการฝึกหัดक्रमมัธยม," รายงานกระทรวงธรรมการ (พ.ศ.2457): 19.

- ___ . รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2451): 29.
- ___ . รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2456): 28 - 30.
- ___ . "รายงานกระทรวงธรรมการ," วิทยากร 3, 3 (พ.ศ.2446 - 2447): 7.
- ___ . รายงานกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ 22 - 24 (พ.ศ.2472 - 2474): 65. - 67.
- ___ . "รายงานโรงเรียนอาจารย์." วิทยากร 2, 3 (กรกฎาคม 2445): 112.
- ___ . "เรื่องจักโรงเรียนวัคควาณิเวศเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประถม," รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2461): 62 - 63.
- ___ . "ว่าด้วยโรงเรียนอุดมศึกษาในกรมศึกษาธิการ เรื่องโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์," รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2451): 28 - 30.

เอกสารอื่น ๆ

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศบ.62/7 การจดทะเบียนสามัคยาจารย์สมาคม, พ.ศ. 2457, หน้า 7.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/42 การส่งนักเรียนครูไปเรียนวิชาชั้นสูง ณ ต่างประเทศ, ร.ศ.131.
 - ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศบ.53.4/4 การสอบไล่ประโยคครูมูลหิง, พ.ศ.2456.
 - ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศบ.2/102 แก้ไขเพิ่มเติมหลักสูตรประโยคครูมัธยม, พ.ศ.2457.
 - ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ

- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.1/16 ขอมังคัของกรมศึกษาธิการ,
ร.ศ.115.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.4/2 ค่างราบมังคทลเรื่องการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู
กลักรรรมของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2459.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.4/26 คัจะจักโรงเรียนกลักรรรม, พ.ศ.2459.
- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.2/22 ความคัคเห็นเรื่องหลักสูตร
สำหรับโรงเรียนฝึกหัดครูมูล, พ.ศ.2449.
- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.1/32 คำสั่งแ่งตั้งกรรรมการฝึกหัด
อาจารย์เพิ่มเคัม ลงวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2449.
- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/255 คำสั่งเรื่องเล็กรโรงเรียนฝึกหัดครู
มัธยมสวนกุหลาบวิทยาลัย ลงวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2470.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/36 จักการฝึกหัดครูโอนให้กรรรมศึกษาธิการแ่นคั
วิชาครูบัณฑิตให้คงอยู่ในจุฬาลงกรรรมมหาวิทยาลัย, พ.ศ.2461.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.5/1 จุฬาลงกรรรมมหาวิทยาลัย, พ.ศ.2468.
- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.1/1 เช่าเรือนบัันทยาเป็นโรงเรียน
ฝึกหัดอาจารย์, ร.ศ.111.
- ___ . เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.2/2 ส่งนักเรียนเข้าโรงเรียนฝึกหัดครู
ฝั่งตะวันตก, พ.ศ.2446.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/5 เบ็คเส็รจราชการในกรรรมศึกษาธิการ หนังสือของ
เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ กราบทูลพระเจ้านองยาเธอ กรรรมหมัันสมมคอรพันธุ
ลงวันที่ 18 พฤษภาคม ร.ศ.111, หน้า 62 - 63.
- ___ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.1/1 บันทึกรายงานโครงการศึกษา ลงวันที่ 17
พฤษภาคม พ.ศ. 2469.

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.2/111 ประกาศเรื่องการฝึกหัดครูชั้น
ครูบัณฑิต ลงวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2458.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.5/36 หนังสือกราบทูลพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ของหลวงพิลาสวรรณสาร
เรื่องโรงเรียนฝึกหัดครูวัคควารนิเวศ ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2473.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53/1 หนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทาน
อนุญาตจัดการโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ฝ่ายสตรี ลงวันที่ 5 กรกฎาคม ร.ศ.
116, กลอง 1, หน้า 1 - 7.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.62/9 หนังสือขอบังคับสามัคยาจารย์สมาคม,
ร.ศ.130, หน้า 2 - 3.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.21.1/2 หนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงษ์
กราบทูลพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ อธิบดีกรมศึกษาธิการ
ลงวันที่ 10 เมษายน ร.ศ.115.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.6/1 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์
ลงวันที่ 13 กันยายน ร.ศ.123.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.1/4 หนังสือส่งผู้อำนวยการ
ศก 111 ลงวันที่ 29 มกราคม ร.ศ.111.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.53.1/59 ให้โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
เทพศิรินทร์และโรงเรียนประถมเทพศิรินทร์ขึ้นอยู่ในแขวงวิสามัญศึกษา,
ร.ศ.123.
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.58/51 โอนโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
มาขึ้นกระทรวงธรรมการ จัดเป็นมหาวิทยาลัย, พ.ศ.2459.

เอกสารอื่น ๆ

จันทร์ ชุ่มเมืองปัก. "มาตรฐานวิชาชีพครู," กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการ

คุรุสภา, 2527.

แน่น้อย คิคิรานนท์. "เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช,"
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

บำรุง กลักเจริญ. "ประวัติการฝึกหัดครูของประเทศไทย," วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2506.

พาสนา กิจดาวร. "บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

มยุรี นกยูงทอง. "ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 - 2477)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

วารุณี โอสถารมย์. "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475," วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

วิชัย เสวะมาศย์. "การเลิกทาสในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2510.

วุฒิชัย มูลศิลป์. "นโยบายการจัดการศึกษาของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชา
การศึกษา ประสานมิตร, 2512.

สำเนาหนังสือกระทรวงศึกษาธิการ ที่ น.1781/2488 ลงวันที่ 30 มกราคม 2488
เรื่องสามัคยาจารย์สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์เลิกล้มเพราะรวมกิจการ
เข้ากับคุรุสภา.

หนังสือจากหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ แทนเลขานุการนายกรัฐมนตรียิ่ง ถึงเลขานุการรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2476 ที่ 49/2476

แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 22 พ.ศ.2477, หน้า 76 - 80.

ภาษากางประเทศ

Chulalongkorn University. Chulalongkorn University Anouncement.

Bangkok: Chatra Press, 1959.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

หลักสูตรการฝึกหัดครูประเภทต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ.2435-2475

หลักสูตรสำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา¹

ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ดังนี้

1. วิชาหนังสือ สูงเสมอประโยค 2 แต่ในวิธีอ่าน
ก. จะต้องเล่าใจความของเรื่องที่ย่าน
ข. จะต้องอ่านให้ดังและชัด จนชั้นที่มีนักเรียน 50 คนได้ยินถนัด
2. วิชาเลข สูงเสมอประโยค 2 แต่ในโจทย์ยาก ๆ จะใช้วิธีพิชคณิตด้วยก็ได้
พีชคณิต บวก ลบ คูณ หาร กับอ็ควชันอย่างง่าย ทำโจทย์ด้วย
ยุคลิต เล่มหนึ่ง ถึงบทที่ 26 กับทำโจทย์ด้วย
3. บัญชี อย่างประโยคสอง
4. ภาษา อย่างประโยคสอง
5. ชรรถจรिया อย่างประโยคสอง
6. วิทยา
ภูมิศาสตร์ ก. ประเทศสยามโดยละเอียด
ข. ประเทศสำคัญทั่วโลกโดยสังเขป
วากเขียน ก. แปรคติกอล ยีออเมทรี
ข. วาครูปในกระดานคำอย่างใช้ในการสอนทั่วไปให้ไค้ดีและรวดเร็ว
วจาวิเคราะห์ ก. ลักษณะคิกเทียบ
ข. ประโยคและเทอม
ค. จำแนกพวก
ง. บทและกฎสำหรับบท
จ. แฟลลาซี

¹กรมศึกษาธิการ, "หลักสูตรโรงเรียนอาจารย์สำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา,"
วิทยากร 2, 4(สิงหาคม 2445) : 115-116.

วิชาครู	ก. นิติหลักสูตรประโยคหนึ่งทั้งเล่ม
	ข. บัญชี และการจำแนกชั้น
กายกรรม	ค. ต้องฝึกหัดสอนให้ครบกำหนดในระหว่างที่อยู่ในโรงเรียนอาจารย์ ให้สอนได้ตามค่าร่างกายกรรม

หลักสูตรครูมัธยม ร.ศ.126¹

วิชา	ชุกที่ 1	มีวิชาอย่าง 1 กับธรรมอีกอย่าง 1	สอนผู้อื่นได้
ภาษาอังกฤษ		สำหรับตัว	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
		1. จกหมายสามัญ	
		2. อ่านหนังสือพิมพ์เข้าใจ	
		3. พูดปฏิสันถารได้	
วิชา	ชุกที่ 2	ให้ได้วิชา 2 อย่างในข้อต่อไปนี้ กับธรรมด้วย อีกอย่าง 1	สอนผู้อื่นได้
ฟิลิโองราฟิ		สำหรับตัว	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
ภูมิศาสตร์ พงษาวดาร		เอลิเมนตารี ฟิลิโองราฟิ	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
		1. ฟิลิสิกส์ภูมิศาสตร์	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
		2. สากกล โปลิตีกด เพียงให้รู้	
โปลิตีกด อิคอนอมิ		อำนาจปกครอง	ยังไม่สั่ง
คำนวณวิธี		เพียงโปรเมอร์	
วากเขียน		เลขจบพีชคณิต กับยี่ออเมตรี	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
		อย่างเอลิเมนตารี	
		1. ป้าย	เต็มหลักสูตรมัธยมศึกษา
		2. ทีไซน์	
		3. วากรูป	

สำหรับประกอบด้วยทุกชุก

ธรรม เท่าที่มีในนวโกวาทรวม พออาจให้ศิษย์เป็นคนดีได้ ทั้งลึกลับปฏิบัติ แต่ให้ไ้ความรู้พิสการ

¹กรมศึกษาธิการ, "ประกาศกรมศึกษาธิการ เรื่องหลักสูตรครูมัธยม ร.ศ.126,"
วิทยากร 7, 5(ร.ศ.126) : 512-513.

ตามหลักสูตรนี้ ผู้ที่จะได้รับประกาศนียบัตร

1. ต้องสอบไล่ได้วิชาครูชั้นประถมเสียก่อน

2. ต้องได้หนังสือสำคัญในส่วนความรู้สำหรับตัวในทุก ๆ ข้อตามชุดนั้น ๆ มาให้เต็ม

ตามประสงค์ของกรมศึกษาธิการ

3. ต้องสอนให้รู้ ทั้งสอบสวนไล่เสียงท้ายปาก ในส่วนที่จะสอนผู้อื่น เพื่อเป็นการสอบไล่ จนพอแก่ความประสงค์ของกรมศึกษาธิการ

หลักสูตรวิชาสามัญศึกษา พ.ศ.2454

(ครูมูล ครูประถม ครูมัธยม)

หลักสูตรประโยคครูมูล

1. หมวดหนังสือและภาษา

(1) ภาษาไทย

ให้มีความรู้ภาษาไทยพอใช้ได้

(2) การอ่าน

ใช้หนังสือที่จะถือเอาเป็นแบบแผนได้ เข้าใจศัพท์ในหนังสือนั้น ๆ
ตลอด

(3) การเขียน

เขียนความที่ยากพอสมควร เทียบเสมอหนังสืออ่าน ลายมือให้เรียบร้อย
และอ่านง่าย

(4) การแต่ง

เรียงความเรื่องสั้น ๆ ผู้สอบไล่จะกำหนดเรื่องให้

(5) ไวยากรณ์

สัมพันธ์ และกระจายอย่างง่าย ๆ

หมายเหตุ

ในการสอบไล่ จะสอบหนังสืออ่านไม่ต่ำกว่า 6 เล่ม และนอกจากนี้
จะต้องเป็นผู้ได้อ่านหนังสือมาก

2. หมวดความรู้โลก

ก. ภูมิศาสตร์

(1) ประเทศสยามโดยละเอียด กับความเกี่ยวข้องกับทางการค้าขาย
ระหว่างประเทศสยามกับประเทศอื่น ๆ อย่างละเอียด

(2) ทวีปต่อไปนี้ให้รู้ละเอียดมากและน้อยเป็นลำดับ ที่ออกชื่อก่อน

ให้รู้ละเอียดมาก ทวีปเอเชีย ทวีปยุโรป ทวีปอื่น ๆ ให้ถือ

เอาการเขียนแผนที่เป็นสำคัญ และเอาใจใส่ในเรื่องภูมิ -

ประเทศ ผังทะเล ลม สายน้ำในทะเล ผืน อากาศร้อนหนาว

การเพาะปลูก พลเมือง และการทำมาหากิน

- (3) พระอาทิตย์และบริวาร กลางวันและกลางคืน น้ำขึ้นน้ำลง น้ำมากและน้อย ฤกษ์ สุริยุปราคา จันทรุปราคา ลมและ กระแสน้ำ เส้นรุ้ง เส้นแวง
- ข. พงษาวดาร
- (1) พงษาวดารโดยย่อของชาติไทย เพียงให้รู้ทางว่าได้เป็นมาอย่างไร จนทราบเท่าถึงคั้งมันลงเป็นหลักตามได้ในทุกวันนี้
- (2) ระเบียบการปกครองบ้านเมืองไทยในปัจจุบัน กับความเป็นไปของนา ๆ ประเทศที่สำคัญในสมัยนี้ ให้เห็นเหตุที่เกี่ยวข้องกันด้วย
3. หมวดคึกคักอ่าน
- ก. เลข
- เศษสิบ เศษส่วน มาตราสิบ คอกเบี้ยขั้นเดียว ใ้กำไรและขาดทุน การแลกเปลี่ยนเงิน บัญญัติไครยอย่างวิธีใช้คำอธิบาย คิคส่วนร้อยละ วิธีประกันอย่างง่าย ๆ บัญชีรับจ่ายอย่างง่าย ๆ รูปเส้นตรง รูปสามเหลี่ยม รูปกลม(ไม่ค้องใช้กรณฑ์)
- ข. เมนสุเรชัน
4. หมวดวิทยาศาสตร์
- ก. ฟิสิกส์
- (1) ลักษณะต่าง ๆ ของธาตุ คุณสมบัติอย่างสามัญของธาตุ ที่เป็นก่อนและที่ไม่เป็นก่อน ธรรมชาติที่ธาตุจะสูญหายไปไม่ได้ ความร้อนเปลี่ยนแปลงธาตุได้อย่างไรบ้าง
- (2) การเปลี่ยนแปลงธาตุคืออะไร ธาตุแท้และธาตุประสม ออกซิเจน ธาตุกำเริบ คาบอนไดออกไซด์
- (3) อากาศหุ้มห่อโลกประกอบด้วยอะไร มีคุณสมบัติอย่างไร บารอมิเตอร์ วิธีทำและประโยชน์ของบารอมิเตอร์
- (4) ความร้อนเย็น เซอร์มอมิเตอร์ ทั้งอย่างฟาเรนไฮต์และ เซนติเกรด
- ข. ศีรศาสตร์ และศุขวิทยา
- ให้มีความรู้ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และหน้าที่ของส่วนนั้น ๆ กับวิธีบำรุงร่างกายในส่วนที่เกี่ยวข้องแก่อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม การออกกำลังกาย การพักผ่อน โรคต่าง ๆ วิธีช่วยคนที่ได้รับอันตรายในทันที
- ค. วิชาเพาะปลูก หรือวิชาค้าขาย
- ให้เลือกเรียนแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเดียวเสมอที่กำหนดไว้ ในหลักสูตรประถมฝ่ายสามัญศึกษา

5. ทวาศศิลป์

ก. วาดเขียน

- (1) ฟรีแฮนด์ เขียนรูปจากของจริงอย่างง่าย ให้ระบายสีด้วย
- (2) มอเดล วาดรูปกับแร่เงาคั่ว
- (3) คิคลาย หักคิคลายอย่างง่าย ๆ บรรจุพื้นที่รูปต่าง ๆ ตามแต่กำหนดให้

ทั้ง 3 อย่างข้างบนนี้ ให้หัดเขียนบนกระดานดำได้ด้วย
หัดให้ทำการฝีมือได้เสมอหลักสูตรประถม

ข. การฝีมือ

6. ทวาศจรรยา

ก. เรื่องความประพฤติ

สอนความประพฤติให้สมควรแก่ที่เป็นไทย มีน้ำใจเป็นเสือป่า
ประพฤติกายเป็นผู้มีศีลมีสัจย์ ประกอบการงานโดยชอบธรรม
ทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองและหมู่คณะ เห็นแก่สาธารณ-
ประโยชน์มากกว่าประโยชน์เฉพาะตน ให้ใช้พระราชนิพนธ์เรื่อง
ปลุกใจเสือป่าเป็นเครื่องปลุกใจ

ข. เรื่องกิริยามารยาท

สอนกิริยามารยาท และวาจาให้เป็นคนสุภาพ และคล่องแคล่ว
ตลอดจนการไปมาหาสู่ และการเข้าสู่สมาคม

7. ทวาศการทหาร

ก. การเข้าแถว

ฝึกสอนวิชาชั้นนายหมู่ คือ

รู้หน้าที่ของลูกแถว ตลอดจนการแปรแถว เดิน และท่าคักกาย กับ
รู้หน้าที่ของนายหมู่ บังคับหมู่ได้ด้วย

ข. การโลกโยน

โจนหยาน

หัดวิ่ง หัดกระโดด กับหัดยิมนาสติกส์ต่างๆ ที่เรียกว่าท่าชั้นเดียว
ให้ทำได้เอง และหัดหัดผู้อื่นได้ด้วย กับหัดเล่นการเล่นต่าง ๆ เช่น
ฟุตบอล ซึ่งเป็นการเล่นที่ทำให้ร่างกายแข็งแรง และให้ใจคอมั่นคง

ค. หลักวิชา

จรรยาวัตร คือความประพฤติกส่วนตัวทั้งนอกแถวและในแถว ตลอดจน
หน้าที่ของนายหมู่ กับหลักของการฝึกหัด คือให้รู้เหตุผลคุณและโทษ
ประโยชน์ และใช้ประโยชน์ในการฝึกหัดทั้งสิ้นที่กล่าวแล้วในข้อ

ก. กับ ข.

ง. วิชาลูกเสือ

รู้วิชาลูกเสือสมควรแก่ชั้น นายหมู่สามารถทำหน้าที่กำกับและฝึกหัด
หมู่ลูกเสือได้

8. ทวาศวิชาครู

- ก. วิธีจัดโรงเรียน การจัดสถานที่ คือให้รู้จักการวางแผนโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีชั้นครบ หรือมีแค่บางชั้น ให้รู้จักรูปและขนาดที่เหมาะสม กับให้ทราบว่า โรงเรียนก็ จำเป็นต้องมีสถานที่อย่างไร มีห้องอย่างไร ห้องไหน ควรอยู่ที่ไหน แสงสว่างส่องมาจากไหน อากาศเป็นอย่างไร และ ควรมีเครื่องตั้งเครื่องใช้อย่างไรบ้าง
- ข. วิธีสอนและปกครอง โรงเรียน ให้เข้าใจการที่จะเตรียมเนื้อสำหรับสอนทุกบทเรียน และให้รู้ อุปเทห์วิธีสอนวิชาทุกอย่างที่มีอยู่ในหลักสูตรมูล และประถม การ แบ่งวิชาที่จะสอน ในปีหนึ่งสำหรับชั้นต่าง ๆ ออกเป็นภาค ๆ ตาม ตารางสอนทุกชั้น ในโรงเรียนที่ไม่สูงกว่าชั้นประถม
- ค. ปีกหักสอน นักเรียนที่ปีกหักสอน จะไค้คะแนนในการสอน คะแนนเหล่านี้มีที่มา เป็น 2 ทางดังนี้
- (ก) ไค้จากการปีกหักสอนบทเรียนในที่ประชุม ณ โรงเรียนปีกหักครู ทางหนึ่ง
- (ข) ไค้จากรายงานการสอน ที่ไปปีกหักสอน ณ โรงเรียนสาขา ทางหนึ่ง โรงเรียนปีกหักสอนนั้น ให้เป็นโรงเรียนที่ครูคนเดียวกัน คองสอนหลายชั้นมาก ๆ
- ความคะแนนเหล่านี้ เจ้าหน้าที่รวบรวมทำรายงานยื่นไปยังกรม ศึกษาธิการ จะไค้รวมเข้าในคะแนนแทนกวิชาครูเมื่อเวลา สอบไล่
9. วิชาต่อไปนี้ ให้สอนแต่ข้อเดียวหรือ 2 ข้อ
- ก. ภาษาอังกฤษ ให้มีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างง่าย ๆ ทั้งเขียนและพูด คือ
- (1) การอ่าน ใช้หนังสือสอนอ่านไม่ต่ำกว่า 2 เล่ม ให้เป็น สอนอ่านพงษาวดารเล่ม 1
- (2) การแต่ง แต่งเรื่องและแต่งจดหมายอย่างง่าย ๆ ไค้
- (3) ไวยากรณ์ มีความรู้พอตรวจคำผิดอย่างง่าย ๆ ไค้
- ข. ฟิสิกส์กับยี่ห้อเมตรี
- (1) ฟิสิกส์ จบวิธีอเควชัน 2 ชั้น และแก้กเคอร์อย่างง่าย โจทย์ต่าง ๆ ในวิธีเหล่านี้
- (2) ยี่ห้อเมตรี โจทย์ที่ว่าค้วยเส้นตรงและมุม มุมและรูป

หมายเหตุ

สามเหลี่ยม

1. สำหรับครูหญิง ในหมวดวิชาอื่น ๆ นอกจากวิชาครู ให้ใช้หลักสูตรมัธยมหญิงแทน
2. ในบุคคลต่อไปนี้ ทั้งหญิงและชาย ยอมเว้นการสอบวิชาหมวดอื่น ๆ ให้สอบแค่วิชาครู แม้ได้บริบูรณ์ก็ให้ประกาศนียบัตรครูมูลได้ แต่ให้เป็นพิเศษมูล ใช้อักษร พ.ท้ายชื่อ ไม่ใช่ ป. คือ

- ก. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมแล้ว
- ข. ผู้ที่สามารถสอนนักเรียนได้ตลอดวิชาชั้นประโยคประถม และได้สอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่ง
- ค. ผู้ที่เป็นครูใหญ่โรงเรียนเล็ก ๆ มีนักเรียนไม่น้อยกว่า 50 คน และได้แสดงความสามารถว่า ทำการหน้าที่นั้นได้

หลักสูตรประโยคครูประถม

1. หนังสือและภาษา

ก. ไทย

หลักวิชาหนังสือ

(1) การเขียนอ่าน

สอนอักษรวิธี ให้รู้มูลที่มาของตัวอักษร และความผันแปรเทียบเคียงต่าง ๆ

หัดอ่าน

กวัดขันให้ชัดอักษร และถ้อยคำ มี ร, ล เป็นกัน

ให้อ่าน กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ เป็น ให้อ่านหนังสือฝึก และหนังสือโบราณได้

ให้อ่านทั้ง ๆ ให้คล่องและถูก(อย่างอ่านประกาศ)

ให้อ่านหนังสือไทยที่เขียนตามลักษณะหนังสือบาลี

ให้อ่านหนังสือขอมทั้งธรรมดาและแปลร้อยได้(ในการอ่านทั้งปวง

นอกจากคาถาบาลี ต้องเข้าใจว่า ต้องอ่านเอาความเข้าใจด้วย

และในการสอบไล่ จะสอบหนังสืออ่านไม่น้อยกว่า 6 เล่ม และ

นอกจากนี้จะต้องเป็นผู้ได้อ่านหนังสือมาก)

หัดเขียน

กวัดขันลายมือให้ดี

ให้คัดหนังสือวงกาไค

(2) การเรียนศัพท์

หลักของถ้อยคำ สอนศัพท์ที่มาจากภาษามคธ และภาษาอื่นที่ใช้ชุกชุมอยู่ในภาษาไทย
 ความแบบเรียนศัพท์ สอนศัพท์ที่ผ่านมาในหนังสืออ่าน
 ให้เข้าใจการใช้ศัพท์เป็นสนธิ และสมาส
 ให้เข้าใจถ้อยคำที่ผันแปรความหมายไปความที่ใช้ต่าง ๆ

ฝึกหัด

ให้เขียนตามคำบอก
 ให้อธิบายความเข้าใจจากบทกลอน

(3) การแต่ง

หลักของภาษา สอนไวยากรณ์ ให้เข้าใจประโยคประธานเป็นต้น ซึ่งเข้ากันเป็น
 รูปโครงของภาษา

ฝึกแต่ง

หัดทำสัมพันธ์และกระจาย
 แต่งรายงาน เช่น รายงานตรวจการ
 แต่งพรรณนา เช่น เล่าเรื่องนิทาน
 แต่งเรื่องที่ต้องใช้ความคิด
 เล่าเรื่องยาวให้สั้นอย่างที่เรียกว่า ย่อความ
 แต่ง กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ บางอย่าง
 เล่าเรื่องกึ่ง ๆ เช่น เล่านิทาน หรือสปีช
 ชี้แจง อธิบายอย่างที่เรียกว่า เล็กเซอร์
 พุคคอบไต อย่างที่เรียกว่า สักรวาที ปรวาที

ฝึกพูด

ข. ค่างประเทศ คือภาษาอังกฤษ

การเขียนอ่าน ให้มีความรู้ราวอ่านหนังสือพิมพ์ ชาวธรรมคาเข้าใจและเขียนถูก
 กับต้องใช้หนังสืออ่านที่เหมาะสมนี้ไม่ต่ำกว่า 2 เล่ม

การแต่ง

เรียนไวยากรณ์ถึงสัมพันธ์ และกระจายให้เข้าใจวิธีแต่งจดหมาย
 ส่วนตัว และเกี่ยวแก่การงานอย่างง่าย ๆ

เรียงความจากเรื่องง่าย ๆ ที่อ่านให้ฟัง

การแปล

แปลจดหมายสามัญและนิทานง่าย ๆ

พูดพอแสดงความรู้สึกในฐระสามัญ เช่น ท้อนรับเลี้ยงดูเป็นต้น

พอลองแล้ว

2. ทหาคความรูโลก

ก. ภูมิศาสตร์

ข. พงษาวการ

ความแนวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรครุฑมุด แต่ให้ละเอียคขึ้น

(1) สอนความแนวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรครุฑมุด แต่ให้ละเอียคขึ้น หัวข้อต่อไปนี้ให้เอาใจใส่ให้มาก คือ

อำนาจและวิธีการปกครองของนา ๆ ประเทศที่สำคัญ ๆ

สินค้าและการค้าขาย

ทางสัมพันธมิตรและการเจริญทางไมตรี

การทนุบำรุงบ้านเมืองและวิชา

การศาสนาและการศึกษา

(2) พงษาวการโลกโดยย่อ ให้รู้ว่าประเทศและชาติใดคั้งตัวขึ้น

เป็นสำคัญแล้ว และกลับเลื่อมลงหรือคงอยู่ ค้วยเหตุใด เช่น

กรีก โรมัน เปอรเซียจีน เป็นต้น ความเจริญนั้น ๆ ได้

เป็นปัจจัยแก่ความเจริญของชาติตะวันตกในปัจจุบันอย่างไร

และได้แผ่สานไปสู่ที่ค่าง ๆ รวมทั้งตะวันออกค้วย ค้วย

อาการอย่างไร

3. ทหาคการคิคค่านวม

ก. เลข

เศษส่วนและทศนิยมจบบวิธี มาตราค่าง ๆ หั่งมาตราไทย มาตรา

ค่างประเทศ และมาตราสิบ การแลกเปลี่ยนเงินไทย และเงิน

ตราค่างประเทศที่ไ้มาก บัญญัติไตรยางค์ คอกเบ้ กรณต์ หั่ง

ชั้นเดียวและสองชั้น คิสแกน ราคาปัจจุบัน หุ่นส่วน เฉลี่ยอย่าง

ยาก อินชุกรันส์ ร้อยลคชาคทุนได้ค่างไร คอมมิสชัน โปรพอชัย วิกฝา

วิกพัน เครื่องผสม กฏลูกโซ่ โจทย์ค่าง ๆ เลิกอย่างง่าย ๆ เลข

ในใจ

ข. การค่านวมเนื้อที่

เมนสุเรชัน - รูปวงกลม จตุรัส รูปสี่เหลี่ยมมุมฉาก รูปสามเหลี่ยม

หั่งค่านเท่าและค่านไม้เท่า เหลี่ยมลูกบาศก์ วิธีคิคหน้าไม้ บัญชี

การค้าขาย ใบสำคัญเก็บและรับเงิน

ยื่ออเมตรี - พิสุทร โจทย์รูปเหลี่ยม และรูปวงกลมค่าง ๆ

- ค. พีชคณิต บวก ลบ คูณ หาร อีเควชันชั้นเดียว และอีเควชันซ้อน แพกเตอร์
ค.ร.น. ห.ร.ม. เศษส่วน กรณฑ์ชั้นเดียว คิวแควดริกส์ โจทย์
ของวิธีเหล่านี้ อินทิกรัลเลือกอย่างง่าย
4. หมวดวิทยาศาสตร์
- ก. ฟิสิกส์ เสมอหลักสูตรมัธยม แต่ให้รู้ละเอียดขึ้น
- ข. ศาสตร์และ
 ศุขวิทยา เสมอหลักสูตรมัธยม แต่ให้รู้ละเอียดขึ้น
- ค. แปรกติกาลฟิสิกส์ เสมอหลักสูตรมัธยม
- ง. วิชาเพาะปลูก
 หรือวิชาค้าขาย เลือกเรียนแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเดียว
 เหมือนกับกล่าวไว้ในหลักสูตรครุฑมูล แต่ให้ได้ความรู้กว้างขวางขึ้น
5. หมวดศิลปะ
- ก. การเขียนรูป หัดเขียนทั้ง 3 วิธี อย่างที่ได้กล่าวไว้ในหลักสูตรครุฑมูล ทั้งเขียน
 กระดาษและเขียนกระดานดำ แต่รูปเขียนนั้นให้ยากขึ้น และ
 ประณีตขึ้น
- ข. การเขียนลาย เขียนด้วยวิธีอิมเมตรี แก่โจทย์รูปคล้ายคลึงกัน วิธีทำรูปสาม-
 เหลี่ยม สี่เหลี่ยม หรือหลายเหลี่ยม เส้นพาควาง บรรจุรูปในรูป
 หรือล้อมรูปนอก รูปไข่ สเกล การใช้สเกล วิธีใช้ฉากเล็ก
 ฉากใหญ่และโปรแทรกเตอร์ ลอกรูปยาก ๆ ต่าง ๆ
- ค. การฝีมือ หัดให้ทำการฝีมือได้อย่างที่ไว้ในหลักสูตรครุฑมูล แต่ให้ทำของ
 ยากขึ้น และทำให้ประณีตยิ่งขึ้น
6. หมวดจรรยา
- ก. เรื่องความประพฤติ สอนความประพฤติให้สมควรแก่ที่เป็นไทย มีน้ำใจเป็นเสือป่า
 ประพฤติตนเป็นผู้มีศีล มีสัจย์ ประกอบการทำงานโดยชอบธรรม
 ทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองและหมู่คณะ เห็นแก่สาธารณ
 ประโยชน์มากกว่าประโยชน์เฉพาะตน ให้ใช้พระราชนิพนธ์เรื่อง
 ปลูกใจเสือป่าเป็นเครื่องปลูกใจ
- ข. เรื่องกิริยามารยาท สอนกิริยามารยาทและวาจาให้เป็นคนสุภาพ และคล่องแคล่ว
 ประเปรียว ให้สมควรแก่กิริยา วาจาสำหรับเป็นผู้ดี ตลอดจนการ

- ค. เรื่องศาสนา
7. หมวดการทหาร
- ก. การเข้าแถว
การโลกโยน
โจนหยาน และ
หลักวิชา
- ข. วิชาลูกเสือ
8. วิชาครู
- ก. หลักการศึกษา
- ข. วิธีจัดโรงเรียน
- ค. วิธีสอน และ
ปกครองโรงเรียน
- ง. วิธีฝึกหัดความคิด
ให้ชอบด้วยเหตุผล
- จ. วิธีดัดแปลงนิสัย
- ฉ. การฝึกหัดสอน
- ไปมาหาสู่ และการเข้าสู่สมาคม
- ให้รู้จักพระพุทธศาสนา นิยมในการฟังธรรมและการบวชเรียน
- ฝึกสอนวิชาชั้นนายหมวด คือ
- อย่างเดียวกับที่กำหนดไว้สำหรับชั้นนายหมู่ ในหลักสูตรक्रमูล แต่
ให้ความรู้ในหลักวิชาและความสามารถในทางทางฝึกหัดสูงขึ้นไปถึง
เป็นนายหมวด บังคับหมวดได้
- รู้วิชาลูกเสือสมควรแก่ชั้นนายหมวด สามารถบังคับและฝึกสอนหมวด
ลูกเสือได้
- สอนให้รู้หลักหรือเกณฑ์ของการศึกษาที่นิยมใช้กัน กับให้เข้าใจ
โครงแผนของการศึกษา
- การจัดสถานที่ คือให้รู้จักการหาแปลนโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีชั้นครบ
หรือมีแต่บางชั้น ให้รู้จักรูปและขนาดที่เหมาะสม กับให้ทราบว่าโรง
โรงเรียนที่ จำเป็นต้องมีสถานที่อย่างไร มีห้องอย่างไร ห้องไหน
ควรอยู่ที่ไหน แสงสว่างส่องมาทางไหน อากาศเดินอย่างไร และ
ควรจะมีเครื่องตั้งเครื่องใช้อะไรบ้าง
- ให้เข้าใจการที่จะเตรียมโน้ตสำหรับสอนทุก ๆ บทเรียน และให้รู้
อุปแทนวิธีสอนวิชาทุกอย่าง ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมและมีขยม
การแบ่งวิชาที่จะสอนในปีหนึ่งสำหรับชั้นต่าง ๆ ออกเป็นภาค ๆ
ตามรายเทอมและรายเดือน ตารางสอนทุกชั้นในโรงเรียนที่ไม่สูง
กว่าชั้นมัธยม การปกครอง การทำบัญชีและรายงานต่าง ๆ
ครุภควิทยา อย่างที่ดัดกันโดยพิสคาร กับอินทักชันแค่งเซป
- อักษยามวิทยา หลักของวิชาที่เป็นเค้ามูล ให้นำมาใช้ในการ
กล่อมเกลาเด็กได้จริง
- นักเรียนที่ฝึกหัดสอน จะได้คะแนนในการสอน คะแนนเหล่านี้มี
ที่มาเป็นสองทาง ดังนี้

(ก) ใ้จากการฝึกหัดสอนบทเรียนในที่ประชุม ณ โรงเรียนฝึกหัด
อาจารย์ทางหนึ่ง

(ข) ใ้จากรายงานการสอนที่ไปฝึกหัดสอน ณ โรงเรียนสาขา
ทางหนึ่ง

คะแนนเหล่านี้ เจ้าหน้าที่จะได้รวบรวมทำรายงานยื่นไปยังกรม
ศึกษาธิการ เพื่อกรมศึกษาธิการจะได้รวมเข้าในระแนนแผนก
วิชาครูเมื่อเวลาสอบไล่ประกาศนียบัตรอาจารย์ด้วย

หมายเหตุ

1. สำหรับครูหญิง ในหมวดวิชาอื่น ๆ นอกจากวิชาครู ให้ใช้
หลักสูตรมัธยมพิเศษหญิงแทน
2. ในบุคคลที่ไปนี้ทั้งหญิงและชาย ยอมเว้นการสอบวิชาหมวด
อื่น ๆ ให้สอบแต่หมวดวิชาครู แม้ได้บริบูรณ์ก็ให้ประกาศนียบัตร
ครูประถมได้ แต่ให้เป็นพิเศษประถม ใช้อักษร พ.ป. ท้ายชื่อ
ไม่ใช่ ป.ป. เว้นไว้แต่ผู้ที่ได้ ป. อยู่แล้ว จึงให้ ป.ป. บุคคล
ที่กล่าวนี้ คือ
 - ก. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรครูมูลแล้ว และสอบไล่ได้ในวิชาข้อ
ไปนี้ 2 วิชา ซึ่งเทียบเคียงไม่ต่ำกว่าหลักสูตรของสามัค-
ยาจารย์สมาคม คือ (1) การทหารชั้นนายกอง (2) ยิม-
นาสติกส์ (3) วาดเขียนชั้นสูง (4) วิชาเพาะปลูก (5)
วิชาค้าขาย (6) ภูมิศาสตร์ (7) พงษาวดารสยามกับ
สังเขปพงษาวดารโลก (8) สังคีต(ทางโซโนค) (9)
การฝีมือ
 - ข. ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษแล้ว
 - ค. ผู้ที่มีความสามารถสอนภาษาอังกฤษประโยคมัธยมได้ หรือ
ผู้ที่มีความสามารถสอนวิชาใดตลอดถึงประโยคมัธยมหญิง
และได้สอนอยู่ในโรงเรียนที่เชื่อถือได้ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่ง
 - ง. ผู้ที่เป็นครูใหญ่โรงเรียนประถมอย่างกลาง มีนักเรียนไม่
น้อยกว่า 100 คน และได้แสดงความสามารถว่าทำการ
หน้าที่นั้นได้.

หลักสูตรประโยคครูมัธยม

วิชาที่สอนในโรงเรียนมัธยม นับเป็นวิชาชั้นสูงขึ้นไปแล้ว อันครูมัธยมจะสอนวิชาทุกอย่างในชั้นของตัวให้ได้ผลสำเร็จก็เหมือนการสอนในชั้นมูลหรือประถมเป็น เป็นเหลือวิสัยอยู่เอง เพราะฉะนั้น การสอนในโรงเรียนมัธยมจึงต้องการครูประจำวิชามากกว่าครูประจำชั้น คือใครเป็นผู้ชำนาญในวิชาใด ก็ให้สอนวิชานั้นตลอดทุก ๆ ชั้น หลักสูตรครูมัธยมนี้จึงกำหนดคณาชีววิชาไว้หลายอย่าง ให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามถนัด แต่ต้องเลือกให้ครบ 4 วิชา ภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศส—เศษอย่างเดียวกัน นับเสมอด้วยวิชาอื่น 2 วิชา

นอกจากวิชาสำหรับเลือกเหล่านี้ ยังมีวิชาที่บังคับอีก 3 อย่าง คือ จรรยา ภาษาไทย กับวิชาครู เสมอด้วยหลักสูตรครูประถม รวมทั้งวิชาที่เลือกและวิชาที่บังคับ จึงจะนับว่าเต็มตามความต้องการของหลักสูตรครูมัธยม

แต่ถ้าผู้ใดสอบไล่ได้มัธยมสูง หรือเทียบมัธยมสูงแล้ว งดเว้นไม่ต้องสอบวิชาสำหรับเลือก ให้สอบแต่วิชาครูเป็นบังคับอย่างเดียว

และถ้าผู้ใดได้ประกาศนียบัตรครูประถมไว้แล้ว งดเว้นวิชาที่บังคับทั้ง 3 อย่างให้คงสอบแต่วิชาสำหรับเลือกฝ่ายเดียวเท่านั้น

บญชีววิชาสำหรับเลือก

1. ภาษาอังกฤษ เทียบชั้น 4 ของหลักสูตรสโมสรอังกฤษของสมาคมคณาจารย์สมาคม
2. ภาษาฝรั่งเศส เทียบเท่าภาษาอังกฤษ
3. เคมีสกรี
4. บอทานิ
5. ฟิสิกส์ เฉพาะ (ก) การวัดค่าต่าง ๆ ตามวิชาฟิสิกส์
(ข) ไฮโครสแตติกส์ กับนิวแมติกส์
(ค) ความร้อน
6. ฟิสิกส์ เฉพาะแม่เหล็กไฟฟ้า
7. เมแกนิกส์
8. ภูมิวิทยา กับ โสทวิทยา
9. ปรมาณวิทยา
10. ปอลิติกส์ อีคอนอมิ

11. วิชาเพาะปลูก
 12. วิชาค้าขาย
 13. ฟิสิกส์ชั้นเบื้องต้น กับเลขและเมตริกซ์ชั้นจบวิธี
 14. แปลนยี่ห้อเมทรี
 15. ครีโคโนเมทรี จบรูปสามเหลี่ยม
 16. พงษาวดารสยาม กับ สังเขปพงษาวดารโลก
 17. สังคีต(เพลงขับและคีตศิลป์เป่าใช้วิธีโน้ต)
 18. การทหาร ชั้นนายกอง คือสูงขึ้นกว่าชั้นนายหมวดที่กองมีความรู้ และสามารถฝึกหัดและบังคับกองลูกเสือได้
 19. ยิมนาสติกส์(ท่าชั้นชั้น) ท่าไค้เอง และฝึกหัดผู้อื่นไค้ด้วย
 20. วากเขียน เทียบชั้นสูงหลักสูตรสามัญอาจารย์สมาคม
- หมายเหตุ วิชาที่ไม่ได้กำหนดคว่าให้เรียนเพียงไหน ให้เข้าใจว่าจบเพียงชั้นเอลิเมนทารี.

หลักสูตรครูฝึกกรรมชั้นประถม พ.ศ.2459¹

- ก. วิชาสามัญ ประกอบด้วยวิชาสามัญทั่วไป คือ
1. ภาษาไทย รู้ภาษาไทยพอใช้ไค้ ลายมือเรียบร้อย แต่งเรื่องและจดหมายในกิจการตามประเภทวิชาของตนไค้ไค้
 2. ภูมิศาสตร์ รู้ประเทศสยามโดยละเอียด ทวีปเอเชีย ยุโรปและอื่น ๆ พอสังเขป เนืองไปทางกิจกรรม และพาณิชย์การ
 3. พงษาวดาร รู้พงษาวดารของชาติไทยพอสมควร
 4. คำนวณ ให้ศึกษา 2 แขนงวิชา คือ
 - 4.1 เลข เศษส่วน มাত্রารส่วน ทอกเบี้ยชั้นเดียว ทอกเบี้ย 2 ชั้น ไค้กำไรขาดทุน คิคส่วนร้อยเฉลี่ย หุ้นส่วน
 - 4.2 การบัญชี มีความชำนาญในการบัญชี

¹กองจกหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 4/26 เรื่องคิกจักโรงเรียนกิจกรรม
3 มิถุนายน - 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2459.

นอกจากนี้ ให้ศึกษารายา วิชาครู สุขวิทยา และวิชาเสีอป่า พร้อมด้วยเทียบเท่า กับหลักสูตรครูประถมสามัญ

- ข. วิชาวิทยาศาสตร์ สอนอย่างแปรกติกส์ เพื่อให้รู้จักวิธีเพาะปลูกถูกต้องตามวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ให้รู้วิทยาศาสตร์สำหรับเพาะปลูก แบ่งออกเป็น
1. พฤษศาสตร์ 3 ภาค คือ มอไฟโลยี อานะโทมิ และฟิสิโอโลยี
 - 1.1 มอไฟโลยี ว่าด้วยส่วนต่าง ๆ หรืออาการภายนอกของพฤษชาติ คือ ราก ก้าน ใบ ดอก ผล เมล็ด
 - 1.2 อานะโทมิ ว่าด้วยอาการภายใน หรืออวัยวะต่าง ๆ ของพฤษชาติ คือ เซล เซลลิวูลู โปโตแปรสม์
 - 1.3 ว่าด้วยหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ของพฤษชาติ
 2. เคมีวิทยา รู้จักก๊าซ ซากุเกลือ ก้าง อย่างสามัญ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก กับให้มีเวลาฝึกหัดในห้องแลบอระทอรี สัปดาห์หนึ่งสองชั่วโมง
- ค. วิชาเกษตรกรรม มีรายละเอียดของวิชา คือ
1. กิน ลักษณะและชนิดของกิน วัตถุซึ่งประกอบกิน น้ำในกิน การบำรุงกิน อาหารของกินไม้ในกิน
 2. ปุ๋ย ชนิด ประโยชน์ วิธีใช้
 3. พรณไม้ ลักษณะประโยชน์ของพรณไม้สามัญ และที่สำคัญต่าง ๆ รวมวิธีฮอกคัลเชอร์ (บำรุงทบแ่งไม้สวน) อย่างง่าย
 4. วิธีป้องกันและรักษาโรคของทนไม้อย่างง่าย
 5. วิธีคักเลือกเมล็ดทำพันธ์
 6. เครื่องมือ วิธีใช้และประโยชน์ของเครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้แรงคน แรงสัตว์พาหนะ และแรงเครื่องจักร
 7. ฝึกหัดฝีมือการทำกรรรม วันหนึ่งประมาณ 4 ชั่วโมง
- ง. วิชาหัตถกรรม มีฝีมือในการทำหัตถกรรม เช่น ช่างไม้ จักสาน เป็นต้น อาจทำให้เป็นสินค้าได้ ในที่โคบริบูรณ์ด้วยวัตถุสิ่งโค ควรทำให้เป็นสินค้าด้วยวัตถุสิ่งนั้น.

หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ.2468

1. หมวดจรรยา

- ก. ความประพฤติ สอนความประพฤติให้สมควรแก่ที่เป็นไทย มีใจเป็นเลื่อมใส ประพฤติ
 คนเป็นผู้มีศีลมีสัจย์ ประกอบการงานโดยชอบธรรม ทำประโยชน์
 ให้แก่ชาติบ้านเมืองและหมู่คณะ เห็นแก่สาธารณประโยชน์มากกว่า
 ประโยชน์เฉพาะตน ให้ใช้พระราชนิพนธ์เรื่องปลุกใจเลื่อมใส
 พระราชนิพนธ์พระพุทธเจ้าคริสต์รู้อะไร กับแบบสอนอ่านจรรยา
 เรื่องพระพุทธศาสนา ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเครื่อง
 ประกอบ
- ข. กิริยามรรยาท สอนกิริยามรรยาทและวาจาให้เป็นคนสุภาพและคล่องแคล่ว ทลอค
 จนการไปมาหาสู่ และการเข้าสมาคม

2. หมวดหนังสือและภาษา

- (1) ภาษาไทย ให้มีความรู้ภาษาไทยพอใช้ได้
- (2) การอ่าน ใช้หนังสือที่จะถือเอาเป็นแบบแผนได้ เข้าใจศัพท์ในหนังสือนั้น
 ทลอค
- (3) การเขียน เขียนความที่ยากพอสมควร เทียบเสมอหนังสืออ่าน ลายมือให้
 เรียบและอ่านได้ง่าย
- (4) การแต่ง เรียงความเรื่องสั้น ๆ ผู้สอบไล่จะกำหนดเรื่องให้
- (5) ไวยากรณ์ สัมพันธและกระจายอย่างง่าย ๆ
- หมายเหตุ ในการสอบไล่ จะสอบหนังสืออ่านไม่ต่ำกว่า 6 เล่ม และนอกจากนี้
 จะต้องเป็นผู้ได้อ่านหนังสือมาก

3. หมวดคำนวณ

- ก. เลข เศษสิบ เศษส่วน มาตราสิบ คอกเบี้ยขั้นเดียว ใ้กำไรและขาดทุน
 การแลกเปลี่ยนเงิน บัญญัติไตรยางค์อย่างวิธีใช้คำอธิบาย ทิศส่วน
 ร้อยเฉลี่ย วิธีประกันอย่างง่าย ๆ บัญชีรับจ่ายอย่างง่าย ๆ
- ข. เมตริกเรขาคณิต รูปเส้นตรง รูปสามเหลี่ยม รูปกลม(ไม่ต้องใช้กรณฑ์)

4. ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์

- (1) ภูมิศาสตร์ประเทศสยามโดยละเอียด ให้นำหนักไปในทางความรู้
เรื่องลักษณะของพื้นที่ พืช ผล และกินฟ้าอากาศของท้องที่ต่าง ๆ
กับความเกี่ยวข้องระหว่างประเทศสยามกับประเทศอื่น ๆ ทาง
การค้าขายพอสังเขป
- (2) ภูมิศาสตร์โลกโดยสังเขป ให้นำที่ที่ทั้ง พืช ผล ที่เกิดในประเทศต่าง ๆ พลเมือง เมือง
สำคัญ ให้นำความรู้เรื่องประเทศต่าง ๆ ตามที่มีการเกี่ยวข้องกับ
ประเทศสยาม มากและน้อยในทางการค้าขาย
- (3) ภูษาศาสตร์พิลึกกล ในเรื่องดวงอาทิตย์ และบริวาร กลางวัน กลางคืน น้ำมา น้ำน้อย
น้ำขึ้นน้ำลง ฤดูแล้ง สุริยุปราคา จันทรุปราคา ลม กระแสน้ำ ฯลฯ
- (4) ประวัติของชาติไทย เพียงให้รู้ว่าได้เป็นมาอย่างไร จนทราบเท่าถึงกึ่งมันลงเป็น
หลักฐานได้ในทุกวันนี้
- (5) ระเบียบการปกครองบ้านเมืองไทยในปัจจุบันอย่างสังเขป
5. สรีระศาสตร์และสุขวิทยา ให้นำความรู้ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและหน้าที่ของส่วนนั้น ๆ
ให้รู้วิธีบำรุงร่างกายในส่วนที่เกี่ยวกับอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่
เครื่องนุ่งห่ม การออกกำลังกาย การพักผ่อน กับให้รู้การพยาบาลเบื้องต้น
ทันค้ำย
6. วาดเขียน
- (1) วาดเส้น วาดจากรูปของจริงอย่างง่าย ๆ
- (2) วาดหุ่น วาดรูปและแรเงาค้ำย
- (3) ดูกลาย หักค้ำยอย่างง่าย ๆ บรรจุที่รูปต่าง ๆ ตามที่กำหนดให้ หัก
สามอย่างนี้ให้สามารถเขียนบนกระดานค้ำยได้ กับให้สามารถเขียน
จากความจำหรือความนึก สำหรับเป็นเครื่องประกอบกับบทเรียน
ที่สอนค้ำย
7. วิชาลูกเสือ หลักวิชาชั้นลูกเสือเอก กับให้รู้จักวิธีฝึกฝนเป็นหมู่ เป็นกอง
8. หมวดวิชาค้ำย
- ก. วิธีจัดการโรงเรียน การจัดการที่ คือให้รู้จักการวางแผนโรงเรียนที่มีชั้นครบ หรือมี
แค่บางชั้น ให้รู้จักรูปและขนาดที่เหมาะสม กับให้ทราบว่า โรงเรียนที่
จำเป็นต้องมีสถานที่ยังไร ห้องอย่างไร ห้องไหนควรอยู่ที่ไหน

- แสงสว่างส่องมาทางไหน อากาศเกิดอย่างไร และควรมีเครื่องตั้งเครื่องใช้อย่างไรบ้าง
- ข. วิธีสอนและปกครองโรงเรียน ให้เข้าใจการที่จะเตรียมโน้ตสำหรับสอนทุกบทเรียน และให้รู้อุปเท่ห์วิธีสอนวิชาทุกอย่างที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น การแบ่งวิชาที่จะสอนในปีหนึ่งสำหรับชั้นต่าง ๆ ออกเป็นภาค ๆ ตามตารางสอนทุกชั้นในโรงเรียนที่ไม่สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
- ค. การฝึกหัดสอน นักเรียนที่ฝึกหัดสอน จะได้คะแนนในการสอน คะแนนเหล่านี้มีที่มาเป็นสองทางดังนี้
- (ก) ได้จากการฝึกหัดสอนบทเรียนในที่ประชุม ๓ โรงเรียนฝึกหัดครูทางหนึ่ง
- (ข) ได้จากรายงานการสอนที่ไปฝึกหัดสอน ๓ โรงเรียนสาขาทางหนึ่ง
- คะแนนเหล่านี้ เจ้าหน้าที่รวบรวมทำรายงานยื่นไปยังกระทรวงศึกษาธิการ จะได้รวมเข้าในคะแนนแผนกวิชาครูเมื่อเวลาสอบไล่
- ง. หลักการสอนวิชาเพาะปลูก
- (1) ความประสงค์แห่งการสอนวิชาเพาะปลูก
 - (2) เขตคักของวิชาเพาะปลูกในชั้นประถม
 - (3) วิธีเลือกทำเลที่ทำสวน
 - (4) ชนิดของรั้ว และการสร้างรั้ว
 - (5) การวางแปลงสวน การแบ่งแปลงสวนและพืช
 - (6) การทำแปลงของที่สวน
 - (7) วิธีสอนการเตรียมที่ดิน
 - (8) วิธีสอนการให้อาหารแก่พืช
 - (9) วิธีสอนว่าด้วยการปลูก การย้าย และการบำรุงรักษาพืช
 - (10) วิธีป้องกันและกำจัดศัตรูของพืช
 - (11) สวนบ้านของนักเรียน และวิธีตรวจสวนบ้านของนักเรียน
 - (12) วิธีใช้ผัก วิธีเก็บและรักษาเมล็ดไว้เป็นพันธุ์
 - (13) วิธีลงบันทึกรายการ
 - (14) วิธีบำรุงรักษาบริเวณและสนามของโรงเรียน

9. ทหวนควชิชชากลสิกรรท

ก. กลสิกรรท 1

- (1) คิน เกิกเป็นคินซันไค้อย่างไร เนื้อคิน การแบ่งประเภทของคินต่าง ๆ
- (2) ชากุต่าง ๆ ซึ่งไปประกอบเป็นอาหารของพิช
- (3) แบทที่เรีย มีหน้าทีเกียวซ้อกับพิชที่เรอาปลุกอย่งไร
- (4) ปุ้ยคอก ชะนิคของปุ้ยคอก วิธีเก็บและรักษापุ้ยคอก วิธีใช้ปุ้ยคอก ผลของปุ้ยคอก
- (5) ปุ้ยพิชสท ชะนิคและวิธีใช้พิชสทเป็นปุ้ย
- (6) ปุ้ยพิเศษ ปุ้ยพิเศษในโคทรเยน ปุ้ยพิเศษฟอสฟอริก ปุ้ยพิเศษปอแตช ปุ้ยพิเศษปูน
- (7) การระบายน้ำ ผลทีไค้จากการระบายน้ำ
- (8) การเชทคกรรท ประโยชน์จากการเชทคกรรท การท่าลายคิโนคริพิเคชัน แบทที่เรีย เครื่องมือเชทคกรรทต่าง ๆ และหน้าทีใช้
- (9) การปลุกเวียน
- (10) ฟ้าอากาศ
- (11) การบังค้บน้ำ

ช. กลสิกรรท 2

หลักวิธีเลียงและดสมปสุสัคว์และสัคว์พ้าหณะ เช่น เบ็ด ไก่ สุกกรโค กระบือ น้า ไค้แก่การดสมและเลือกพันธุ์ การปฏิบัติบ้ารูงอาหารต่าง ๆ โรค

ค. กลสิกรรท 3

- (1) เป๊กหัดเกรียมทีคินค้ายจบ ค้ายช่อม และค้ายไค
- (2) เป๊กหัดพรวนคินบ้ารูงพิชค้ายจบและค้ายเครื่องพรวน
- (3) เป๊กหัดวิธีใช้ปุ้ยคอก ปุ้ยพิชสท และปุ้ยพิเศษบางอย่ง
- (4) เป๊กหัดวิธีเกรียมคิน เพาะเมล็ดค และย้ายค้นปลุก
- (5) เป๊กหัดวิธีเลือกค้คเมล็ดพ้าพันธุ์
- (6) เป๊กหัดค้คกั๊งคักรากช่า ทอนกั๊ง ค้อลุ่ม และค้อคา
- (7) เป๊กหัดวิธีก่าจ้ค้คักรูค่าง ๆ ของพิช
- (8) เป๊กหัดการเลียงไคและสุกร

10. พระราชบัญญัติและกฎข้อบังคับ ให้เข้าใจความมุ่งหมายและวิธีการแห่งพระราชบัญญัติ
ประถมศึกษา และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์โดยละเอียด
ให้รู้และเข้าใจกฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งของกระทรวงศึกษา
ธิการ โดยชัดเจน.

หลักสูตรครูประถมสามัญ พ.ศ.2471

1. ภาษาไทย
2. ภาษาต่างประเทศ
3. คำนวณ
4. ประวัติศาสตร์กับภูมิศาสตร์
5. วิทยาศาสตร์
6. วาดเขียน

— เสมอด้วยหลักสูตรมัธยมตอนปลายแผนกกลาง

7. วิชาครู
 - ก. หลักการศึกษา

ก. เขียนรูปจากของจริงอย่างง่าย

ข. วาดรูปกับแลเงา ทั้งสองอย่างนี้ให้หัดเขียนทั้งในกระดาษ
และบนกระดานดำ

- ข. วิธีจัดโรงเรียน

ให้รู้หลักเกณฑ์ของการศึกษาที่นิยมใช้กัน กับเข้าใจโครงของ
การศึกษาในสยาม

ให้รู้จักการจัดสถานที่ คือให้รู้จักการกำหนดของโรงเรียนต่าง ๆ
ให้รู้จักรูปและขนาดที่เหมาะสม กับให้รู้ว่าโรงเรียนดีจำเป็นต้องมี
สถานที่อย่างไร มีห้องอย่างไร ห้องไหนควรอยู่ที่ไหน แสงสว่าง
ส่องทางไหน อากาศเกิดอย่างไร ขนาดของโต๊ะเรียน และม้านั่ง
ที่เหมาะสมแก่นักเรียน และควรมีเครื่องตั้ง เครื่องใช้อะไรบ้าง

- ค. วิธีสอนและการ
ปกครองโรงเรียน

ให้เข้าใจการที่จะเตรียมบันทึบทเรียนที่จะสอนทุก ๆ บทเรียน
และให้รู้อุปเท่ห์วิธีสอนวิชาทุกอย่างที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมและ
มัธยมตอนต้น ให้รู้จักแบ่งวิชาที่จะสอนในปีหนึ่งออกเป็นรายเดือน
ให้รู้จักทำตารางสอนสำหรับโรงเรียน และชั้นที่ไม่สูงกว่ามัธยมต้น
ให้รู้จักการปกครองโรงเรียน

- ง. อรรถคมวิทยา

เรียนให้รู้จักวิชานี้พอสำหรับนำไปใช้ในการกล่อมเกลานิสงส์
ของเด็ก

จ. การฝึกหัดสอน ให้ฝึกหัดสอนในโรงเรียนสาขาอย่างหนึ่ง กับสอนในที่ประชุมอีกอย่างหนึ่ง การฝึกหัดสอนทั้งสองอย่างนี้ ให้นับคะแนนรวมเข้า กับคะแนนแผนกวิชาครูเมื่อสอบไล่

8. พลศึกษา

- ก. อย่างเดียวกับหลักสูตรมัธยมปลาย
- ข. ให้สามารถไปสอนกายบริหารและกัศณ ส่วนห้อยโหนต่างๆ ด้ด้วย
- ค. ให้รู้จักอบรมและฝึกหัดวิชาลูกเสือในโรงเรียน

9. จรรยา

- ก. พุทธประวัติ
 - ข. ชรรถนวิภาค
 - ค. เรียงความแก่กระทู้ธรรม
- ทั้งสามอย่างนี้ เสมอด้วยหลักสูตรนักเรียนชั้นตรี.

หลักสูตรประโยคครูประถมกสิกรรม¹

พ.ศ. 2476

1. จรรยา

(1) ให้รู้หลักธรรมต่อไปนี้

- (ก) เมตตากรุณา การฆ่า การทำร้ายร่างกาย การทรกรรมสัตว์
- (ข) ความโกรธ ความอิจฉา ความอกกลั่น
- (ค) ความสัตย์ ความเท็จ ความภักดี ความกตัญญูกตเวที
- (ง) ความเที่ยงธรรม ความลำเอียง
- (จ) ความมีสทิธิรอบคอบ ความประมาท การเสพยาเสพติดให้โทษ
- (ฉ) ความเพียร การฝึกฝนตนเอง การเอาตนเป็นที่พึ่ง
- (ฉ) ความกล้าหาญ ความมีน้ำใจเป็นเสือป่า การนับถือตนเอง

¹กระทรวงธรรมการ, ระเบียบการโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม และหลักสูตร
(พระนคร: โรงพิมพ์วังพิมพ์วิศวะ, พ.ศ. 2476), หน้า 20-66.

- (ซ) การยั้งค้ำบัญชา
- (ช) ความเป็นระเบียบ การปฏิบัติงานในหน้าที่
- (ฌ) การโจรกรรม การหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ
- (ฎ) การทำตนให้เป็นที่เชื่อถือ และเคารพนับถือของผู้อื่น
- (ฏ) การดำรงตน ดำรงครอบครัว และการครองตน ครองคน ครองทรัพย์
- (ถ) ความสามัคคี
- (ฑ) หน้าที่ของบุคคลพึงอุปการะแก่กัน
- (ท) การสมาคม การคบเพื่อน การต้อนรับ การเคารพ
- (ฑ) กิริยาวาจา งามอาจ สุภาพ และไม่สุภาพ
- (ฒ) การรู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ รู้จักประชุมชนหรือบุคคล
- (ด) การบำรุงและการรักษาชาติ บ้านเมือง และศาสนา พระมหากษัตริย์

หัวข้อที่กำหนดไว้ทั้งนี้ ในหย่างหนึ่ง ๆ ให้สอนให้ไ้ความหลักค่อไปนี้

- (ก) มีหลักธรรมอันเป็นเครื่องประกอบ ให้นำมาสอนโดยตลอด
 - (ข) ให้รู้ลักษณะ ว่าหลักธรรมนั้น ๆ คืออย่างไร พอเข้าใจความหมาย
 - (ค) ให้รู้โทษฝ่ายชั่ว และรู้คุณฝ่ายดี
 - (ง) ให้รู้ทางปฏิบัติ ละความชั่ว บำเพ็ญความดี
- (2) ให้อบรมนิสัยและความประพฤติให้เป็นไปในทางที่ดีตามที่เรียนมาได้จริง ไม่ใช่เพียงให้รู้สำหรับทบทวนข้อสอบได้ ทั้งนี้จะใช้หนังสือแนวสอนจรรยาของโรงเรียนนายร้อยจรรยาแพทย์ เบ็ญจศีลเบ็ญจธรรม สมบัติของผู้ดี เป็นเครื่องประกอบการสอนการเรียน หรือจะใช้หนังสืออื่นที่เห็นว่าเหมาะก็ได้
- (3) พุทธประวัติกับพุทธศาสนาในเมืองไทยอย่างสังเขป ผู้นับถือศาสนาอื่น ให้เรียนเพียงรู้ไม่บังคับการนับถือ

2. ภาษาไทย

- (1) อ่านและกวีนิพนธ์ ให้อ่านหนังสือไทยทั้งร้อยแก้วและคำประพันธ์ที่พบบ่อย ๆ ถูกต้องทุกลักษณะ รู้คำแปล หรือความหมายของคำในหนังสือที่อ่าน เข้าใจและจำเนื้อความพร้อมทั้งรู้เหตุผลในเรื่องที่อ่านนั้นด้วย
- หนังสือคำประพันธ์นั้น ถ้าคัดคตอนมา ต้องให้รู้เค้าความสังเขปข้างกันกับข้างปลายมาบรรจบกันตลอดเรื่องด้วย

ร้อยแก้ว ยาก ง่าย เทียบเสมอขรรคมจรียา เล่ม 6 ทิโคประเทศ ปลูกใจเสือป่า
ปกิณกคดี ของอัครพาทู ฯลฯ

คำประพันธ์ ยาก ง่ายเทียบเสมอนิราสนรินทร์ เวนิสวานิช กฤษณาสนน้อง คำประพันธ์
บางเรื่องของพระยาอุปกิต ฯลฯ

ให้เลือกใช้หนังสือปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 3 เล่ม แก้ให้เป็นคำประพันธ์เล่มหนึ่ง

หมายเหตุ

โรงเรียนครูประถมกสิกรรมทุกแห่ง ควรปรึกษา ทกลงกันเลือกใช้หนังสือให้เหมือนกัน
เป็นปี ๆ ไป เพื่อสะดวกแก่การสอบได้

- (2) การท่องจำ ให้ท่องบทประพันธ์หรือร้อยแก้วที่ไพเราะและที่เป็นแบบฉบับได้ ไม่น้อยกว่า
ปีละ 100 บรรทัด
- (3) เขียน ยาก ง่ายเสมอหนังสืออ่าน
- (4) แต่ง ให้สามารถแต่งตามกระทู้ แต่งรายงาน แต่งจดหมาย
- (5) พูด ให้สามารถสนทนาโต้ตอบ และพูดในที่ประชุม เช่น การโต้วาที การแสดงความ-
เห็น หรือการแสดงปาฐกถา
- (6) ย่อ ให้สามารถเก็บใจความของเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่มีใครซับซ้อน
- (7) ไวยากรณ์
 - (ก) ให้อ่านหลักอักขรวิธี
 - (ข) ให้อ่านหลักของคำความวจีวิภาคอย่างจำแนก
 - (ค) ให้อ่านลักษณะประโยคต่าง ๆ
 - (ง) บอกสัมพันธ์ประโยคต่าง ๆ อย่างง่าย
 - (จ) ให้อ่านหลักแบบฉันทลักษณ์เฉพาะที่พบบ่อย ๆ

3. คณิตศาสตร์

เลขคณิต

- (1) เศษส่วน ทศนิยม มาตราต่าง ๆ ทั้งมาตราไทย มาตราต่างประเทศ อักขรเทียบ และ
แลกเปลี่ยนกัน
- (2) วิธีอัตราส่วน ปฏิภาค บัญญัติไตรยางค์ขั้นเดียวและหลายชั้น คอกเบี้ย(ทั้งขั้นเดียว และ
2 ชั้น) กรณฑ์
- (3) เงินลด(คิสเคาน์) หุ้นส่วนขั้นเดียวและสองชั้น เกณฑ์ส่วนแบ่งส่วนประกัน(อินชัวร์รันซ์)
ซากหุนได้กำไร การบน(มิกซเจอร์)ลูกโซ่ โจทย์เกี่ยวกับความเร็ว เช่น โจทย์รถไฟ

นาฬิกา

- (4) วัคซีน วัคซีน รุปจตุรัส รุปสี่เหลี่ยมมุมฉาก และสี่เหลี่ยมอื่น ๆ รุปสามเหลี่ยมทุกชนิด
วงกลม เหลี่ยมลูกบาศก์
การสอนให้เห็นเข้าหาทางกลีกรวมให้มาก ให้มีการคิดในใจควบไปด้วยเสมอ

4. เศรษฐกิจกลีกรวม

- (ก) การบัญชี รู้การทํานับชี้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกลีกรวมทุกชนิดสำหรับการเงิน รู้ทั้งบัญชี
เกี่ยวกับ บัญชีคู่ โดยตลอด

(ข) เศรษฐวิทยากลีกรวม

- (1) เศรษฐวิทยา คืออะไร มีความสัมพันธ์กับการกลีกรวมอย่างไร
- (2) อาชีพของคน แบ่งตามทางเศรษฐวิทยาดูได้อย่างไร
- (3) อาชีพกลีกรวมในทางเศรษฐวิทยา
- (4) ความสามารถแห่งการทวีผลที่ได้ของกลีกร และเหตุบังคับ
- (5) กฎแห่งการสับไปปลและคิมาน
- (6) การขึ้นลงแห่งราคา
- (7) สิ่งจำเป็นในการทำให้บังเกิดผลในทางกลีกรวม
- (8) ที่ดินและสิ่งต่าง ๆ
- (9) แรง
- (10) ทุน
- (11) วิธีคำนวณการเกี่ยวกับเศรษฐกิจในทางกลีกรวม
- (12) การสหกรณ์

(ค) วิชาค้าขาย

- (1) การค้าเกี่ยวข้องกับกลีกรวมอย่างไร
- (2) ปัญหาของกลีกรวม
- (3) การขนส่งสินค้า
- (4) ราคาสินค้า
- (5) วิธีซื้อขายสินค้ากลีกรวมที่ทําอยู่ในเมืองไทย
- (6) ห้างชนิดต่าง ๆ
- (7) ธนาคาร

(8) เงิน

(9) สิ่งกสิกรรมความรู้เกี่ยวกับการค้าขาย เช่น เครื่องชั่ง ควบ วัค ลูกคิก ฯลฯ

5. วิทยาศาสตร์เบื้องต้น

(1) สสารของแข็ง ของเหลว และแก๊ส

(2) การวัดความยาว พื้นที่ วัคลูกบาศก์ และชั่งน้ำหนักตามมาตราต่าง ๆ

(3) ความแน่น และน้ำหนักเฉพาะ

(4) ของผสม สารประกอบ และกฎต่าง ๆ

(5) อากาศ ธาตุออกซิเจน และธาตุไนโตรเจน

(6) ธาตุถ่าน คาร์บอนไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ สารประกอบ คาร์บอนเนต

(7) ความร้อน อุณหภูมิ กฎของบอยล์ และชาลส์

(8) น้ำและธาตุไฮโดรเจน

(9) การเปลี่ยนแปลงภาวะของสสาร จุดหลอมตัว จุดเดือด และจุดน้ำแข็ง

(10) สมบัติของแก๊ส อนุ น้ำหนักอนุ และสมมูลย์

(11) เกลือธรรมชาติ กรดไฮโดรคลอริก และธาตุคลอรีน

(12) ปริมาณ น้ำหนักปริมาณและสมการต่าง ๆ

(13) คินประสิ่ว กรดคินประสิ่ว และกรดไนตริก

(14) โลหะ เบส และเกลือต่าง ๆ

(15) ธาตุกำมะถัน กรดและสารประกอบของกำมะถัน

(16) ธาตุโซเดียมและโปแตสเซียม

(17) ธาตุฟอสฟอรัส กรดฟอสฟอริก และสารประกอบฟอสเฟต

(18) คัพฟิวชั่น

(19) ปูนและสารประกอบของแคลเซียม

(20) แมกนีเซียมและสารประกอบของแมกนีเซียม

(21) ธาตุเหล็กและอะลูมิเนียม

(22) สิ่งสำคัญซึ่งเกี่ยวแก่กสิกรรม เช่น ธาตุและสารประกอบทองแดง สารหนู ตะกั่ว แมงกานีส ฯลฯ

(23) ไฮโดรคาร์บอน แอลกอฮอล์ คาร์โบไฮเดรตโดยสังเขป

(24) หลักของวิชา เมคานิกส์อย่างง่าย ๆ ซึ่งใช้ในการกสิกรรม

6. ชีววิทยา

- (1) ชีววิทยาคืออะไร
- (2) ประโยชน์ของการศึกษาชีววิทยาแผนกพฤกษศาสตร์
- (3) ต้นไม้ทั่วไป ให้รู้จักรูปร่าง โครงสร้าง ความเจริญและหน้าที่ ของ
- ก. เซลล์
- ข. ใบ
- ค. ลำต้น
- ง. ราก
- จ. ดอก
- ฉ. ผล
- ช. เมล็ด และต้นอ่อนในเมล็ด
- (4) ต้นไม้ชั้นต่ำ ให้รู้จักรูปร่างลักษณะและความเป็นอยู่ เช่นอาหารการกิน วิธีแพร่พันธุ์ คุณโทษ ประโยชน์ วิธีป้องกัน และกำจัดต้นไม้ชั้นต่ำบางชนิด ดังต่อไปนี้
- ก. พวกใหญ่ ๆ แผลล่อไฟทา
- (1) พวกย่อยแบคทีเรีย อย่างสังเขป
- (2) พวกย่อยแอลจี เรียนอะพาะ โปรคอคคัส และสะไปโรจิรา
- (3) พวกย่อยฟันไจ เรียนอะพาะ รากำ เห็ด ยีสต์
- ข. พวกใหญ่ ๆ บรืออไฟทา
- (1) พวกย่อยมีสไซ เรียนอะพาะ มอสส์ ชนิดปอสิคริคม คอมมิวน
- ค. พวกใหญ่ ๆ เทรืออไฟทา พวกย่อยเฟิน เรียนอะพาะเฟินสามัญ ชนิดปอสิปอ-
เคียมวัลการ
- (5) กฎของเมนเดลอย่างง่าย ๆ
- (6) ความสัมพันธ์ระหว่างพืช กับสัตว์

แผนกสัตว์วิทยา

ให้รู้จักรูปร่างลักษณะ และความเป็นอยู่ เช่น ที่อาศัย การเคลื่อนไหว และเครื่อง
เคลื่อนไหว อาหารและเครื่องย่อยอาหาร การหายใจ โลหิต และเครื่องเดินของโลหิต ประสาท

การถ่ายและเครื่องถ่ายสิ่งโสโครก การแป้วพิษพันธุ์ และเครื่องสืบพันธุ์ คุณโทษ ประโยชน์
วิธีป้องกันและกำจัดสัตว์ชั้นต่ำและสัตว์ชั้นสูง ดังต่อไปนี้

พวกสัตว์เซลล์เดี่ยว

1. พวกใหญ่ โปรทอสัว เรียนอะแพอะ

ก. แอมีบา

ข. แปรามีเซียม คอคเคียม พวกสัตว์หลายเซลล์ เมทาซัว

2. พวกใหญ่ ปอริเฟรา เรียนอะแพอะ ฟองน้ำชั้นต่ำ ชนิดแกรนเซีย

3. พวกใหญ่ ๆ ซีเลนเทรลาคา เรียนอะแพอะ ไฮดรา กอเนียวามีส

4. พวกใหญ่ แพลทีเฮลมีนทีส เรียนอะแพอะ กัวคิต

5. พวกใหญ่ ๆ เนมาเทลมีนทีส เรียนอะแพอะ ไล้เคือนชนิดแอสคาริสลัมบรียคอยคิส

6. พวกใหญ่ แอนเนลลิกา เรียนอะแพอะ ไล้เคือนธรรมกา

7. พวกใหญ่ อาร์ทรอปอดา เรียนอะแพอะ

ก. กุ้ง

ข. แมลงต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ทีกแทน ฟีเลื่อ มอช ด้ง แมลงปีกแข็ง มีสีบัก เพลี้ย ปลวก ยุง แมลงวัน

8. พวกใหญ่ เวอร์เทบรลาคา เรียนอะแพอะ

ก. ปลา

ข. กบ

ค. เกา

ง. นก

จ. กระดูก

7. กลสิกรรมที่ดิน

(1) ให้อู้จักว่าที่ดินเกิดขึ้นไค้อย่างไร

(2) ให้อู้จักการแบ่งชนิดของดิน

(3) ให้อู้จักคุณสมบัติของดิน

(4) ให้อู้จักลักษณะของดินชนิดต่าง ๆ

(5) ให้อู้จักชนิดและคุณสมบัติของน้ำในดิน

(6) ให้อู้จักแก้ไขดินให้อกลับเป็นประโยชน์ขึ้น

- (7) ให้อู้จักการเปลี่ยนแปลงของเคมี ทางฟิสิกส์ และทางไบโโโลยีที่เกิควอยู่ในดิน
- (8) ให้อู้ว่ารูปและระดับพื้นที่ดินเกี่ยวแถ่ชีวติของพืชอย่างไร
- (9) ให้อู้จักวิธีเลือกที่ดินสำหรับทำการเพาะปลูก
- (10) ให้อู้จักวิธีบำรุงและถนอมไร่ที่ดิน
- (11) ให้อู้จักพืชต่าง ๆ ประกอบขึ้นควยอะไร
- (12) ให้อู้ว่าพืชต่าง ๆ กินอาหารอะไรบ้าง
- (13) ให้อู้ว่าพืชต่าง ๆ กินอาหารมากน้อยในระยะไหนอย่างไร
- (14) ให้อู้ว่าพืชต่าง ๆ ต้องการอาหารต่างกันอย่างไร
- (15) ความสามารถในการหาอาหาร
- (16) ความหมคเปลืองของอาหารพืชซึ่งเกิควขึ้นคามธรรมชาติ และวิธีป้องกันแถ่ไข
- (17) ให้อู้ว่าปุ๋ยแ่ม่งออกเป็นกัชนิก ชนิดไหนมีประโยชน์ มีราคาและเหมาะแถ่กลสิกรรมไทยมากน้อยอย่างไร
- (18) ให้อู้จักค่าของปุ๋ยคอก วิธีเก็บ วิธีใช้ และอื่น ๆ โดยทดลอง
- (19) ให้อู้จักค่าของปุ๋ยพืชสด วิธีทำ วิธีใช้ และอื่น ๆ โดยทดลอง
- (20) ให้อู้จักปุ๋ยพิเศษชนิดต่าง ๆ ราคา วิธีใช้ และอื่น ๆ โดยทดลอง
- (21) ให้อู้จักคำนวณใส่ปุ๋ย ู้อู้จักผสมปุ๋ย และู้อู้จักทดลองใช้ปุ๋ยต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบกัน
- (22) ให้อู้จักวิธีสังเกตและวิธีทดลองว่ากินโคซากปุ๋ยอะไร และต้องการปุ๋ยที่ซากมากน้อยอย่างไร
- (23) วิธีใช้ปุ๋ยในการปลูกพืชต่าง ๆ

8. หลักการกลสิกรรม

- (1) วิธีคำนวณการกลสิกรรม
- (2) การเลือกที่ดิน
- (3) การเชคทกรรม
- (4) เครื่องมือ
- (5) น้ำ
- (6) การปลูกเวียน
- (7) การบำรุงพันธุ์ และขยายพันธุ์
- (8) ศัตรู และโรค

(9) กลีกรรณะเพาะพืช เช่น ข้าว ฝ้าย ยาสูบ ข้าวโพก ถั่วยี่สง อ้อย ละหุ่ง แพงโม
 าลา

9. เลี้ยงสัตว์

เวลาเรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง 2 ปีจบ

- (1) การเลี้ยงสัตว์กับการเพาะปลูก(ความสัมพันธ์ของ 2 อย่างนี้)
- (2) สัตว์เลี้ยงก่าง ๆ ที่เหมาะกั้งงานของไร่อย่างไร
- (3) หลักของการตั้งคั้เลี้ยงสัตว์
- (4) อาหารก่าง ๆ และวิธีให้อาหารทั่วไป
- (5) การผสมพันธุ์สัตว์ทั่วไปทุกชนิด
- (6) การเลี้ยงไก่ หมู โคและกระบือ
- (7) การเลี้ยงม้า
- (8) โรคสัตว์ทุกชนิด

10. สุขวิทยาและสุขาภิบาล

- (1) ให้อู้จักอวัยวะสำคัญก่าง ๆ ของร่างกาย และหน้าทึของอวัยวะโดยสังเขป
- (2) ให้อู้จักหลักของอนามัยและสุขาภิบาล เช่น การออกกำลัง การนอน การพักผ่อน อากาศ แสงแดด น้ำ าลา
- (3) ให้อู้จักหลักอนามัยและการสุขาภิบาลโรงเรียน เช่น การเล่น การเรียน อากาศ แสงสว่าง ส้วม ที่รับประทานอาหารที่เอามาขาย โรคคิคค้อบางชนิด
- (4) ให้อู้จักหลักของการป้องกันโรค และให้อู้จั้ณะเพาะโรคที่สำคัญสำหรับประเทศสยาม
- (5) ให้อู้จักการปัจจุบันพยาบาล และอู้จักหลักของการรักษาพยาบาลเบื้องต้นสำหรับครอบครัว

11. วิชาครู

หลักการสอนวิชาเพาะปลูก และการทำสวน

ก. วิชาครูกลีกรรณะ

- (1) ความประสงค์แห่งการสอนวิชาเพาะปลูก
- (2) เขตค้ของวิชาเพาะปลูกในชั้นประถม
- (3) วิธีเลือกทำเลที่ทำสวน
- (4) ชนิดของรั้วและการสร้างรั้ว
- (5) การวางแปลงสวน การแบ่งแปลงสวน พืช

- (6) การทำแลนของที่สวน
 - (7) วิธีสอนการเตรียมที่ดิน
 - (8) วิธีสอนการให้อาหารแก่พืช
 - (9) วิธีสอนว่าด้วยการปลูก การย้าย และการบำรุงรักษาพืช
 - (10) วิธีป้องกันและกำจัดศัตรูของพืช
 - (11) สวนบ้านของนักเรียน และวิธีตรวจสอบสวนบ้านของนักเรียน
 - (12) วิธีใช้ผัก และวิธีเก็บและรักษาเมล็ดไว้ทำพันธุ์
 - (13) วิธีลงบันทึกพืช
 - (14) วิธีบำรุงรักษาบริเวณและสนามของโรงเรียน
 - (15) วิธีปลูกและบำรุงผัก ผลไม้บางชนิด
- ทั้งนี้จะใช้หลักการสอนการทำสวนของพระยาเทพสาครดำ ประกอบก็ได้

ข. วิชาครูสามัญ

- (1) การเตรียมโน้ตสำหรับสอน ไม้ว่าบทเรียนใดทั้งนั้น
- (2) การทำและการรักษาบัญชีต่าง ๆ ทั้งสิ้น
- (3) การปกครอง
- (4) ตารางสอนสำหรับชั้นใด ๆ หรือสำหรับทุก ๆ ชั้น
- (5) วิธีสอนวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมและมัธยมต้น นอกจากภาษาต่างประเทศ
- (6) การแบ่งวิชาที่จะต้องสอนในปีหนึ่ง ๆ สำหรับชั้นต่าง ๆ ออกเป็นภาค ๆ ตามราย
เดือน รายภาค
- (7) การจัดสถานที่โรงเรียน ให้เข้าใจในการทำแปลนโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีชั้นครบ หรือ
ที่มีแต่บางชั้นให้ทราบว่า โรงเรียนคือจำเป็นต้องมีสถานที่อย่างไร ห้องประชุมมี
ประโยชน์อย่างไร และจำเป็นต้องมีเครื่องใช้อะไรบ้าง
- (8) การฝึกหัดสอนในที่ประชุมที่โรงเรียนฝึกหัดครู และไปฝึกหัดสอนที่โรงเรียนฝึกหัด
- (9) จิตวิทยาเบื้องต้น ให้รู้พอเป็นทางเพื่อการปกครองและการให้วิชาเหมาะแก่ความ
เจริญของจิตที่ใจเด็ก

หมายเหตุ

คะแนนฝึกหัดสอนทั้ง 2 อย่าง นับรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของคะแนนการสอบไล่ด้วย
นักเรียนคนใดขาดฝึกหัดสอน ในคราวที่โรงเรียนกำหนดให้ไป จะต้องไปสอนคราวอื่นต่อไป

ให้เติมกำหนดของเวลาการสอน มิฉะนั้นจะต้องเสียคะแนนแผนกนี้ในการสอบได้

12. พลศึกษา และวิชาลูกเสือ

- (1) ให้มีความรู้วิชาลูกเสือเสมอลูกเสือเอก
- (2) ให้สามารถอบรมและฝึกวิชาลูกเสือในโรงเรียน
- (3) ให้สามารถสอนกายบริหารและคัดคนท่าต่าง ๆ กับส่วนห้อยโหนต่าง ๆ ได้.

หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ.2477¹

1. จรรยา

- ก. ให้รู้หลักจรรยาประเภทต่าง ๆ
- ข. ให้อบรมนิสัยความดีที่เรียน ทั้งในเวลาเรียน เวลาทำงาน และเวลาเล่น ไม่ใช่เพียงให้รู้สำหรับสอบข้อสอบ
- ค. ให้รู้เรื่องราวพุทธศาสนาในเมืองไทย และพุทธประวัติสังเขป

2. ภาษาไทย

- ก. อ่าน ให้อ่านหนังสือไทย ทั้งร้อยแก้วและคำประพันธ์ที่พบบ่อย ๆ ถูกต้องตามลักษณะ
- ข. การท่องจำ ให้ท่องบทประพันธ์ หรือร้อยแก้วที่ไพเราะ
- ค. คัด ทั้งกวีบรรจง และหวัคแกมบรรจง
- ง. เขียน
- จ. แต่ง เรียงความจากกระทู้ที่กำหนดให้
- ฉ. พุค ให้หัดสนทนาโต้ตอบ และรู้จักพูดในที่ประชุม
- ช. ย่อ
- ซ. ไวยากรณ์ มี อักษรวิธี วจวิภาค วากยสัมพันธ์

3. เลข

- ก. เลขเศษส่วน คอกเบี้ย ร้อยละ กำไรขาดทุน ฯลฯ

¹ระเบียบและหลักสูตรประโยคครูมูลกระทรวงธรรมการ พ.ศ.2477 (พระนคร: สำนักพิมพ์โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2477), หน้า 13-59.

- ข. เมล็ดเรซิ่น(หาเนื้อที่และก้าน หรือส่วนประกอบของรูสีเหลี่ยมต่าง ๆ และวงกลม)
- ค. การบัญชี
4. ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์
- ก. ภูมิศาสตร์
- 1) ลมฟ้าอากาศ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 - 2) การคมนาคม และการค้าขายของโลก
 - 3) ทวีปต่าง ๆ เช่น เอเชีย ยุโรป อเมริกา
- ข. ประวัติศาสตร์
- 1) ประวัติศาสตร์ประเทศไทยสมัยโบราณถึงปัจจุบัน
 - 2) การปกครองสมัยโบราณถึงปัจจุบัน
 - 3) การศึกต่อกับต่างประเทศ สมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์
 - 4) ศาสนาต่างในประเทศไทย
5. สรีรศาสตร์และสุขวิทยา ให้มีความรู้ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่สำคัญ และหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ นั้น ๆ
6. วิทยาศาสตร์ มี การวัดและเครื่องใช้ในการวัด สสาร ของเหลว
7. วาดเขียน มี วาดเขียนเรขาคณิต วาดเส้น ผูกลาย วาดหุ่น
8. วิชาครู
- ก. สอนตามหัวข้อต่อไปนี้ วิธีจัดโรงเรียน วิธีสอนและการปกครอง
 - ข. การฝึกหัดสอน
9. คณิต และการเล่นต่าง ๆ
10. วิชาลูกเสือ และอนุภาษา
- วิชาสามัญสำหรับเลือกเรียน มีของแต่ละจังหวัด โดยให้กระทรวงเห็นชอบด้วย มี จักสาน ผลิตยการ การเพาะพันธุ์ปลาและการประมง หอผ้า ช่างปั้น ช่างไม้ ช่างเหล็ก การเรือน

หลักสูตรประโยคครูมูลชายน

การฝีมือ มี การตัดผ้าและกระดาษ การปั้น การจักสาน การช่างไม้ การทำสวน ท้องรู้ ท้องทราบ และสอนไถ่ค้าย

หลักสูตรประโยคครูมูลหญิง

การฝีมือ มี การตัดผ้าและกระดุม การเย็บ การปัก การร้อย การทำ
ของหมากพลูและพื้นเทียน การปรุงเครื่องหอม การทำสวน

หลักสูตรวิชาครูมัธยม คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปีการศึกษา 2485¹หมวด ก ปรัชญาแห่งการศึกษา

1. ทฤษฎีการศึกษา

ก. แนวทางการศึกษาโดยทั่วไป

ความหมายของการศึกษา พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม การศึกษาจากสิ่งแวดล้อม การศึกษา
ที่คนจัดขึ้น การศึกษาและการอบรมทางบ้าน ศาสนาเป็นการศึกษา โรงเรียน พุทธิศึกษา
จริยศึกษา พลศึกษา

ข. อุดมคติแห่งการศึกษา

วัตถุประสงค์แห่งการศึกษา ความเป็นพลเมืองที่ จารีตประเพณีแห่งสังคม อาชีพ การ
เทียโตและความเจริญของคน อุปลนิสัย วินัยและเสรีภาพในโรงเรียน ศิลปและการศึกษา
การฝึกทางหัตถกรรมและการศึกษา การฝึกทางหัตถกรรมและการศึกษา โรงเรียนและ
สังคม ชาติและการศึกษา

ค. การจัดการศึกษา

การให้การศึกษาตามอายุกาลและอายุปัญญา การศึกษาชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยม
ศึกษา อุดมศึกษา สุขศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่

2. ประวัติการศึกษา

ก. ภาคตะวันออก (ประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง)

ข. ภาคตะวันตก (สมัยโบราณและสมัยกลาง)

¹ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี
การศึกษา 2485 (พระนคร: บริษัทการพิมพ์ไทย จำกัด, 2485), หน้า 43-59.

ค. สมัยปัจจุบัน

หมวด ข จิตวิทยาแห่งการศึกษา

1. จิตวิทยาแห่งการศึกษา

- ก. รากฐานของจิตวิทยาการศึกษา
- ข. จิตวิทยาแห่งการเรียนรู้
- ค. จิตวิทยาภาคปฏิบัติ

2. จิตวิทยาประยุกต์

- ก. จิตวิทยาประยุกต์กล่าวโดยทั่วไป
- ข. สุขวิทยาทางจิต
- ค. วิธีสถิติในจิตวิทยาและการศึกษา

หมวด ค การศึกษาภาคปฏิบัติ

1. การจัดการโรงเรียน

- ก. การศึกษาแห่งชาติ
- ข. โรงเรียน
- ค. คณะครู (ครูใหญ่ ครูน้อย)
- ง. นักเรียน

2. สุขศึกษา

- ก. สุขศึกษาส่วนบุคคล และสรีรสุขวิทยา
- ข. สุขวิทยาโรงเรียน

หมวด ง วิธีแห่งการสอนในการศึกษา

1. การสอนและการตรวจ

- ก. วิธีสอนทั่วไป
- ข. การสอนและการปกครอง

2. วิธีสอนเฉพาะ

- ก. วิธีสอนภาษาไทย
- ข. วิธีสอนภาษาปัจจุบันต่างประเทศ
- ค. วิธีสอนคณิตศาสตร์
- ง. วิธีสอนวิทยาศาสตร์
- จ. วิธีสอนประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

หมวด จ การฝึกหัดสอน

1. การฝึกเขียนกระดานดำ
2. การทำเครื่องประกอบการสอน
3. การฝึกหัดทำบัญชี
4. การทำประมวลการสอนและตารางสอน
5. การตรวจตราดูแล การรักษาพยาบาล และสุขภาพของโรงเรียน
6. การเยี่ยมโรงเรียนต่าง ๆ และสังเกตการสอนตามชั้นต่าง ๆ
7. การฝึกหัดสอน นิสิตทุกคนจะต้องออกทำการสอน 12 สัปดาห์เป็นอย่างน้อย ตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันฝึกหัดครูบางแห่ง
ระหว่าง พ.ศ. 2437 - 2475

รายชื่อนักเรียนฝึกหัดครูที่สอบไล่วิชาได้เป็นครูประกาศนียบัตร¹

พ.ศ. 2437

1. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
2. หลวงสังขวิทย์วิสุทธิ (สกล ผลพันธ์)
3. พระยาโอวาทวรกิจ (เหม ผลพันธ์)

พ.ศ. 2438

1. พระยาเทพศาสตร์สถิตย์ (หิ การพิชัย)
2. หลวงวิลาศปริวัตร (เหลียม วินทุพราหมณกุล)
3. ชุนจรรยาชวณะพันธ์ (หงวน)
4. หลวงประสานศุภพจน์ (ช่วง อิศรภักดี)
5. พระยาอนุกิจวิฑูร (สันท์ก เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
6. นายผัน

พ.ศ. 2439

1. พระยาเมธาธิบดี (สาทร สุทธเสถียร)
2. พระศัลย์วิทย์ปรีชา (เจริญ มหาจันทร์)
3. พระยาจรงค์นรสีห์ (ขวัญ ณ ป้อมเพ็ชร)
4. พระยาบรรหารวรอรอด (ฉัตร ยุกศิริพันธ์)
5. ชุนประพุทธินิติสาร (หลี่)
6. พระยาจรัสชวณะเพท (ชุ่ม กลิกณลิน)
7. พระอุปกรศิลปศาสตร์ (เจริญ อากาศวรรณะ)

¹คุรุสภา, ประวัติครู 2500 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2500), หน้า 75-82.

8. ชุนประพนธ์เนติประวัตร (วัลย์)
9. นายแหม่ม (วิเทศกรมการ)

พ.ศ.2440

1. พระยาราชโยธา (ทิพ เปรมกมล)
2. หลวงคันทน์ชบวนสาคร (คันทน์ อนันกุล)

พ.ศ.2441

1. นายแป๊ะ โทกระกิกย์
2. พระยาศึกษาสมบุรณ์ (ม.ล.แหยม อินทรางกูร)
3. พระยาอุปการศิลปเสวฐ (อ้น ชัยกุล)
4. หลวงประพันธ์เนติวุฒิ (ช้อย ประพันธ์เนติวุฒิ)
5. พระยาวิภังค์มหาสาสน์ (หัตถ์ วีระหัตถ์)
6. นายบุญทั้ง
7. ชุนชำนาญพจนกร (บุญชอน สามนเสน)
8. นายเสื่อ
9. พระจรรยาชวณะพัฒน์ (ทองสุก อินทรรัสมิ)
10. พระยาวิเทศกรมกุล (แหม่ม สุคันธวิช)
11. นายระรื่น

พ.ศ.2442

1. พระวิภาชวิทยาลัย (สังข์ พุกกะเวส)
2. พระวิธานกรมกิจ (กิม อิงควนิช)
3. นายชวง
4. นายจำรูญ
5. นายแมน
6. หลวงอุปการศิลปสิทธ์ (เชษฐ)
7. พระประการวุฒิสิทธ์ (แปลก วรมิศร์)
8. นายคำ
9. ชุนอุปการศิลปเสวฐ (ส่าฤทธิ์)

10. นายชิน
11. ชุนฉิทูรกรรมกร (วันที)

พ.ศ.2443

1. พระยาอุปถัมภ์ศิลปสาร (น้อม กาญจนานาชีวะ)
2. พระยาคำรงแพทยาคณ (ชิน พุทธิแพทย์)
3. นายแถม
4. ชุนบำเหน็จวรสาร (ชิต)
5. นายเกริ่น
6. พระยาราชสีมาจารย์ (กวย กนิษฐานนท์)
7. ชุนวิพันธ์วิทยาศาสตร์ (สำลี)
8. นายละมุน
9. ชุนพิทักษ์พิทยาเกท (โคะ เศรษฐบุตร)
10. หลวงอารักษ์กรุณพล (ม้วน บุรารักษ์)
11. ชุนวิสิษฐ์กรุณกล (เทียน)
12. พระวิพิชฌวิทยาสันต์ (ฉาย ไทกระไวศยะ)
13. ชุนประภักดีสุนธี (เงิน)
14. พระอนุพันธ์ศิษยานุศิษย์ (ม.ล.หวาน การากร)
15. หลวงชูวิชากร (สิบ กาญจนชาติ)
16. ร.ท.กิศ
17. หลวงนริศร์สวามิภักดิ์ (สิงห์ เทพวัลย์)
18. ชุนนิพัทธนิคิเสสรุ
19. นายพี
20. ชุนประกาศวุฒิสาร (สุน)
21. นายเชย

พ.ศ.2444

1. พระยามกุญเฑียรเสริม (กำจักษ์ พลากร)
2. นายลำควน

3. นายโก๊ะ
4. นายใหม่
5. พระยาบรมมลธิ์หัตถการ (อุง ศิลปกุล)
6. นายรัก
7. พระยาพิรุฬห์พิทยาพรหม (สวน ทุกกะเวส)
8. พระอนุสรวิบูลย์ (เปี่ยม จันทรสติชัย)
9. นายเสาวน
10. หลวงวิสิษฐ์สุภาเวท (เจิม วิทยาคิลก)

พ.ศ. 2445

1. ขุนประพุกนิตินิสาร (เสริม ชลาณุเคราะห์)
2. นายเชื้อ
3. หลวงประสิทธิ์อักษรเสถ์ (ใหญ่ นาคามก)
4. พระบรมเจกวิชชาชาญ (ชม บุญยากม)
5. พระวิสมทกรุณการ (เว้ง กิวานนท์)
6. หลวงอำนวยการศิลปสาคร (เอม สุกันชานิช)
7. ขุนหิรัญการโกศิต (เสวียม ไปกระนันท์)
8. พระวรวงศ์พิเศษ (บุญ เทวะยลน)
9. นายคราม สุกสมิต
10. หลวงจรวงชวนะภูมิ (เปล่ง มหิษคามิน)
11. พระเสริมวิชาพูล (ไป หุทะโกวิท)
12. ขุนชนกจิพิจารณ์ (อินทร์ อุทะเกษกริน)
13. นายยศ
14. หลวงนิเพทย์นิตินิสารค์ (ฮวดหลี หุทะโกวิท)
15. นายชม
16. ขุนชำนาญชบวนสอน (เฉย)
17. หลวงวิศาลกรุณการ (อัน สาริกบุตร)
18. นายเดือน
19. นายสมบุรณ์

20. นายเฉลิม
21. พระยาพิบูลพิทยาพรต (ทอง คุปทาศา)
22. พระยาวิฑูรกรณกร (วารี ชิตวารี)
23. พ.ท.หลวงบรรณวิทย์วาท (ชำ โคนาสูก)
24. หลวงอำนาจศิลปสิทธิ์ (ปลื้ม รัตนกลีกร)
25. นายกลับ
26. นายอบ
27. นายเอม
28. นายสงวน
29. นายมรกต
30. หลวงสิทธิกิจบริหาร (อยู่ มินะกนิษฐ์)
31. นายชม
32. นายช้อย
33. นายอูย
34. ชุนทีวิญญกิจโกศล (เปลื้อง โกมลฉลิน)
35. นายโปร่ง
36. หลวงเชิควิชากร (นาย ประคิษฐาณิช)
37. นายละออ
38. นายเจิม
39. นายลอย

พ.ศ.2446

1. พระพิสันต์พิทยาภาน (โชติ ผลชีวิน)
2. หลวงสันชานวิทยาลัย (กำจาย พลาญกร)
3. พระวรเวทย์พิสิฐ (วรเวทย์ สิวศรียานนท์)
4. พระยาวิทยาศรัยธรรมพิสิฐ
5. พระอนุสิษฐ์กรุณราช (สุวรรณ มุกดาประกร)
6. นายหวง
7. นายเปลี่ยน

8. นายอัย
9. พระเพาะนิสัยชอบ (เชื้อ รัชกรักษ์)
10. หลวงขจรวิชาเสริม (จอห์น บัทธะณลิน)
11. ชุนกรุณกรวิชาน (ฮะ ชุนหวัก)
12. ชุนประศาสน์อักษรการ (เพื่อง บิณฑะเกษกริน)
13. ชุนกรุการพิจิกร (เทียม พฤษวัน)
14. สามเณรหลง

รายชื่อผู้สอบไล่ได้ประโยคครูประกาศนียบัตร¹

นักเรียนฝึกหัดครูเบญจมารชาลัย

พ.ศ. 2456

1. นางวิศาลกรุณกร (ไปล์ สายัณณะ)
2. นางสาวบุญปาก ฐิติเวช
3. นางสาวศิริมา จินณาสา (เคิม ศิริ จินณาสา)
4. นางสาวเพียร

พ.ศ. 2457

1. นางบรรสบวิชาณาน (เนือง นิยมวิภาต)
2. นางสาวเจริญ บุญยะสิงห์
3. นางสาวน้ำทอง คุณวิศาล (เคิม กิมจ้อย คุณวิศาล)
4. นางอิศเรศรักษา (เคิม นางสาวของศรี เวภาระ)
5. นางประเสริฐศรีสกราวุธ (เคิม นางสาวทองสุข นิงสานนท์)
6. นางสาวเข็ม

¹คุรุสภา, ประวัติครู 2502 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2502), หน้า 247-

พ.ศ.2458

1. นางสาวขอบ
2. นางสาวไสม
3. นางพิสิฎฐ์เวชภูมิ (ทองฟู อุลลพันธุ์)

พ.ศ.2459

1. นางสาวระเบียบ สุวงศ์
2. นางสาวเยี่ยม

รายชื่อผู้ที่สอบไล่ได้ประโยคครูประถม
จากโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ¹

พ.ศ.2461

1. ขุนจรรยาวิธาน (ยุโธ๊ะ มโหระบุตร)
2. ขุนเขawanปรีชาศึกษากร (ขุนเอง เขawanปรีชา)
3. นายแสง เรืองจำเนียร
4. ร.ท. โชติ(คุ้ม) ยรรยง
5. นายช้อย
6. นายนวม
7. นายเชียน
8. นายกิมบัน อัมปโกศลสถิตย์
9. ขุนคงฤทธิศึกษากร (ปาน คงฤทธิ)
10. นายปีย(เปีย) เนนเลิศ
11. นายไว อุกมวงษ์

¹กุรุสภา, ประวัติครู 2501, หน้า 152.

รายชื่อผู้สอบไล่ได้ประโยคक्रमมัธยม
จากโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม
สวนกุหลาบวิทยาลัย¹

พ.ศ. 2461

1. ชุนประสงค์จรรยา (บุญโฮม บัวทอง)
2. นายชัย อภิชัยศิริ (ไชยหัว)

พ.ศ. 2462

นายช่วย สุทธิปริกา

พ.ศ. 2463

1. นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา
2. นายเนื่อม ดาวรสฐ
3. นายช่องเหล็ง มลิลลา
4. นายบุง วรธนสาร
5. ชุนวิศาลจรรยา (ละม้าย คงคามนธ์)

พ.ศ. 2464

1. พ.ท. หลวงประทีกหิรัญญการ (ปุ่น ไทบุดส์)
2. นายจุ่นเรื่อน เกษะประทุมวัน
3. นายทองคำ ฉัยยากุล
4. นายศรีก พรมราษฎร์
5. หลวงนนทพิทยพิลาศ (สิน โรจนะสมิต)
6. นายลงฮัว ช้างศิริ
7. ชุนปลุกนิสัยเหมาะ (แน้ม กนิษฐสังกาศ)

¹ กุรุสภา, ประวัติครู 2501, หน้า 160 - 162.

8. พระเสริมวิชาฑูล (ไผ่ หุตะโกวิท)
9. ชุนวิสุทธจรรรยา (สุวรรณ เพ็ญจันทร์)
10. ชุนวิรุทธ์จรรรยา (จันทร์ วิรุทธ์จรรรยา)
11. ชุนวิจักษณ์จรรรยา (ปุ้ย ปุรณัน)

พ.ศ. 2465

1. นายคำ รัทษศรี
2. นายรัทษ จุฑพันธ์
3. นายไสว หอรัทษไชย
4. ชุนศาสตรสุนทร (จำรัส นารากาม)
5. ชุนรัฐวุฒิจารณ (กิมเสียน วัณณะสิงห์)
6. พระภิกษุบรรพต เสนาลักษณ์
7. นายลือ โรจนะกุล
8. นายบุญสิงห์ บุญคำ

รายชื่อผู้สอบไล่ได้ประโยคครูประถมกสิกรรม¹

(ป.ป.ก.)

พ.ศ. 2461

1. ชุนศุภลักษณ์ศึกษากร (เจียม ศุภลักษณ์)
2. นายนาถ สุปงกช
3. ชุนจิระสิริศึกษากร (เฮง จิระสิริ)
4. นายบันฉิม บุญสิงหามนต์
5. นายเจริญ สุวรรณจิตร
6. นายเนื่อง วีระกะลัส
7. นายก้าวทา ฉายากุล
8. นายฉาย เทพลีธา

¹ กุรุสภา, ประวัติครู 2503, หน้า 241 - 242.

พ.ศ. 2462

1. นายทรุ่น ยิงชนะ
2. นายรูป อิมวิทยา
3. นายคำ เส็มมะฮิม
4. นายเปลื้อง เกศวีระคุปต์
5. นายทอง ทรงพูน
6. นายบุญ ภัททีร์กัน

รายนามผู้สำเร็จประกาศนียบัตรครุมัธยม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2473¹

1. นายสุวรรณ เฝือกใจแก้ว
2. นายวิเชียร พุทธินันท์
3. นายประวิที ประกิจฐานนท์
4. นายเปลื้อง ณ นคร
5. นายบัญญัติ สุนทรชัย
6. นายเทือก กุสุมา ณ อุษยา
7. หม่อมหลวงกัญ ชุมสาย
8. นายสุรินทร์ สรสิริ
9. นายสวัสดิ์ บุษปฤกษ์
10. นางนวลละออ สีละพันธ์ (นางสาวละออ วิริยศิริ)
11. พันตรีหญิงผะอับ ไปชะกฤษณะ (นางสาวผะอับ วิโรจน์เพชร)
12. นางอาภรณ์ กฤษณะระ (นางสาวอาภรณ์ คชเสนี)
13. นางสาวรัตนา ศุภศิริวิวัฒน์
14. นายยอก ไททิตานนท์
15. นายจำลอง เขี่ยมโสภาส

¹คุรุสภา, ประวัติครู 2502, หน้า 267-269.

16. นายเตียง ศิริขันธ์

พ.ศ. 2474¹

1. นายชวน ฉวีวงศ์ (นายชวน ฉวีวงศ์)
2. นายทศ วงศ์ประทีป
3. นายสวัสดิ์ ภูมิวิทย์
4. นายอำนวย ฉายะบุตร์
5. นายอุทิศ ปัจฉิมาภิรมย์
6. นายประวิติ อิศรางกูร ณ อยุธยา
7. นายที ใจวทองสวค
8. นายกุล มฤคหัตถ์ (นายณกุล มฤคหัตถ์)
9. นานสนอง ศุขสมาน
10. นางฉลวย วุฒาพิศย์ (นางสาวฉลวย กาญจนาคม)
11. นางอำไพ บุรณฤกษ์ (นางสาวอำไพ อินทรสุท)
12. นายสิริ สุขกิจ

พ.ศ. 2475²

1. นายชุ่ม จงประเสริฐ
2. หม่อมหลวงจिरายุ นพวงศ์
3. นายชื่น จรินโท (นายบุญชื่น จรินโท)
4. นายประโยชน์ เครือมังกร
5. นายเจือ สตะเวทิน (นายบุญเจือ สตะเวทิน)
6. นายชุม แก้วเสมา

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 270-271.

²คุรุสภา, ประวัติคุรุ 2504 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504), หน้า 190-192.

7. นายถีน วัคคณก
8. นายมีบุญย ลำเจียกเทศ (นายบุญมี ลำเจียกเทศ)
9. นายสงวน เล็กสกุล
10. นายสหัส กาญจนพิงคะ
11. นายเกรียง เอี่ยมสกุล (นายเชียง เอี่ยมสกุล)
12. นายโสภณ สุภชิระ
13. หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล
14. นายสมจัย อนุমানราชชน (นายสมใจ เสรีจรโลกเศศ)
15. พันตรีกนก มาณวิทย์
16. นายคำรง มัชยมนันท์ (นายหุย มัชยมนันท์)
17. นางสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา (นางสาวสมโรจน์ วัฒนวิณ)
18. นางสาวเพียบ สุจริตกุล
19. นางเสนาะจิต สุวรรณโพธิ์ศรี (นางสาวเสนาะจิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
20. นางพวงเพชร เอี่ยมสกุล (นางสาวพวงเพชร กันทิเจริญ)
21. นางสาวสัมพันธ์ เศษายน
22. นางอุบล หุระนันท์ (นางสาวอุบล ความเสน)
23. นายชุษ มุสิกานนท์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นายนิพัทธ์ เลิศณรงค์ เกิดเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 ที่จังหวัดนครนายก สำเร็จปริญญาตรี จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อปี 2519 เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย